

Maksuhäiriömerkintöjen helpompi poistaminen - uhka vai mahdollisuus?

Kati Heinilä

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Maksuhäiriömerkintöjen helpompi poistaminen - uhka vai mahdollisuus?

Kati Heinilä
Liiketalous
Oikeudellinen osaaminen
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2019

Kati Heinilä

Maksuhäiriömerkintöjen helpompi poistaminen - uhka vai mahdollisuus?

Vuosi	2019	Sivumäärä	51
-------	------	-----------	----

Maksuhäiriömerkintöjen määrä kasvaa Suomessa vuosi vuodelta. Ongelmaan pyrittiin puuttamaan lakialoitteella, jonka tarkoituksena oli helpottaa ja nopeuttaa maksuhäiriömerkintöjen poistoa. Lakialoite sai alkunsa kansanedustajan toimesta vuoden 2018 kesällä, jonka jälkeen sen allekirjoitti yli sata muuta kansanedustajaa. Lakialoite sai paljon huomiota saadessaan niin monen kansanedustajan kannatusilmoituksen.

Lakialoite sai paljon kannatusta, mutta myös paljon kritiikkiä. Opinnäytetyön tarkoituksena on huomioida mielipiteet molemmin puolin ja auttaa rakentamaan keskustelua aiheesta, joka koskettaa monia suomalaisia.

Uudesta, vuonna 2019 valitulle eduskunnalle tehdystä hallitusohjelmasta voidaan huomata, että lakialoitteen ympärille syntynyt keskustelu on saanut hallituksenkin ottamaan kantaa ylivelkaantumiseen. Asiantuntijoiden ehdotuksilla ja kannanotoilla on ollut suuri merkitys hallitusohjelmaa mietittäessä. Kuitenkaan hallitusohjelmalla ei puututtu kaikkiin lakialoitteen kohtiin.

Tietoperusta on kirjoitettu aiheeseen liittyvästi. Tietoperustan avulla kerrotaan, mikä on opinnäytetyön aihe ja miksi, mitä tutkimusmenetelmiä opinnäytetyössä on käytetty sekä selvennetään, mikä on opinnäytetyössä keskeisenä aiheena oleva maksuhäiriömerkintä. Tietoperusta on sijoitettu opinnäytetyön alkuun, jotta lukijan on helpompi ymmärtää opinnäytetyön tarkoitus ja mistä opinnäytetyössä kerrotaan.

Opinnäytetyön aiheena oleva lakialoite ei astunut voimaan. Opinnäytetyön tuotos on enemmänkin kooste lakialoitteesta ja sen ympärillä tapahtuneesta, mutta aihe antaa silti paljon pohdittavaa. Erilaiset perustelut ja ehdotukset auttavat löytämään parhaimman tavan auttaa ylivelkaantuneita tulevaisuudessa. Molempien puolien ymmärtäminen auttaa lukijaa muodostamaan oman mielipiteensä aiheesta. Lopussa on yhteenveto aiheesta ja kirjoittajan omia pohdintoja, jotka antavat yhden uuden mielipiteen ongelmaan ja joissa on otettu mukaan myös omakohtaista kokemusta.

Asiasanat: maksuhäiriömerkintä, luottotiedot, lakialoite, artikkelit

Kati Heinilä

Easier removal of payment defaults - threat or opportunity?

Year	2019	Pages	51
------	------	-------	----

The number of payment default entries in Finland is increasing year by year. A legislative initiative aimed at facilitating and accelerating the removal of insolvency labels was used to address this problem. The bill was initiated by a Member of Parliament (MP) in the summer of 2018, after which it was signed by over a hundred other MPs. The bill received a lot of attention when it received a statement of support from so many MPs.

The bill received a lot of support but also a lot of criticism. The purpose of this thesis is to take the views of both sides into consideration and to help build a debate on a topic that affects many Finns.

The new government program for the parliament elected in 2019 shows that the debate surrounding the bill has also prompted the government to take a stand on over-indebtedness. Proposals and statements made by experts have played an important role in the process of thinking about the government program. However, the government program did not address all aspects of the bill.

The knowledge base is related to the topic. The information base explains what the topic of the thesis is and why, what research methods have been used in the thesis and clarifies what is the default issue of the thesis which is the central topic of the thesis. The knowledge base is placed at the beginning of the thesis to make it easier for the reader to understand the purpose of the thesis and what the thesis is about.

The bill on which the thesis was based did not enter into force. The output of the thesis is more of a compilation of the legislative initiative and what has happened around it, but the topic still leaves much to be considered. Various justifications and suggestions will help find the best way to help over-indebted people in the future. Understanding both sides will help the reader form his or her own opinion on the subject. At the end, there is a summary of the subject and the author's own reflections, which give one new insight into the problem and which also includes personal experience.

Keywords: a payment default entry, credit information, bill, articles

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet.....	6
1.2	Aiheen valinta ja rajaus	7
1.3	Tutkimuskysymykset.....	8
1.4	Tutkimusmenetelmät.....	8
1.5	Oikeustieteellinen tutkimus.....	9
1.6	Insolvenssioikeus	10
2	Maksuhäiriömerkintä.....	13
2.1	Maksuhäiriömerkinnän synty	13
2.2	Maksuhäiriömerkinnän vaikutus	14
2.3	Maksuhäiriömerkinnän säilyvyys.....	14
2.4	Omien luottotietojen/maksuhäiriömerkintöjen tarkastaminen	15
2.5	Maksuhäiriömerkintätilastoja	15
3	Luotonanto	17
4	Positiivinen luottotietorekisteri	18
4.1	Tutkimus positiivisesta luottotietorekisteristä vuonna 2013	19
4.2	Tutkimus positiivisesta luottotietorekisteristä vuonna 2018	21
5	Sosiaalinen luototus.....	22
6	Lakien säätäminen	23
7	Lakialoite	25
7.1	Lakialoitteen perustelut	26
7.2	Lakialoitteen käsittely	27
7.2.1	Täysistunnon pöytäkirja.....	27
7.2.2	Asiantuntija lausunto.....	30
8	Artikkelit.....	31
8.1	Lakialoitetta vastaan kirjoitettuja artikkeleita	31
8.2	Lakialoitteen puolesta kirjoitettuja artikkeleita ja blogikirjoituksia.....	35
9	Haastattelut.....	36
10	Hallitusohjelma vuonna 2019 valitulle eduskunnalle	41
10.1	Työelämälähtöisyys.....	42
11	Yhteenveto ja pohdinnat.....	43

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheena on lakialoite luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n ja 11 luvun 1 §:n muuttamisesta. Selvemmin sanottuna lakialoitteen tarkoitus oli helpottaa ja nopeuttaa maksuhäiriömerkintöjen poistamista luottotiedoista sekä parantaa maksuhäiriömerkinnän omaavien henkilöiden asemaa.

Monet suomalaiset ovat huolissaan maksuhäiriömerkintöjen jatkuvasta kasvusta. Bisnoden, joka on yksi luottotietomerkintöjä ylläpitävistä yrityksistä, tilastojen mukaan yli 380 000 henkilöllä oli ainakin yksi luottotietomerkintä vuoden 2019 toukokuussa. Bisnoden tilastot alkavat vuoden 2012 tammikuusta, jolloin määrä on ollut noin 335 000. Vähän yli seitsemän vuoden aikana luottotietomerkinnät ovat kasvaneet siis noin 45 000-50 000 kappaleella.¹ Tästä aiheesta lisää luvussa 2.5 Maksuhäiriömerkintätilastoja.

Lakialoite luovutettiin eduskunnalle vuoden 2018 kesäkuussa ja se sai päätöksensä ennen vuoden 2019 eduskuntavaaleja. Lakialoite sai paljon kannatusta sekä kritiikkiä, mutta loppujen lopuksi lakialoite ei astunut voimaan. Tästä aiheesta lisää luvussa 3 Lakialoite.

Hallitukselle tehty hallitusohjelma vuosille 2019-2023 on ottanut kantaa ylivelkaantumiseen ja hallitusohjelmasta voi löytää monia opinnäytetyön aiheena olevan lakialoitteen kohtia. Lisäksi hallitusohjelmaan on otettu monia ehdotuksia ylivelkaantumisen estämiseksi, joista keskusteltiin lakialoitteen julkaisun jälkeen. Hallitusohjelmasta lisää luvussa 9.

1.1 Opinnäytetyön tausta ja tavoitteet

Lakialoitteen tarkoituksena oli nopeuttaa ja helpottaa maksuhäiriömerkintöjen poistamista kahden eri lain muuttamisella. Maksuhäiriömerkinnän nopeampi poistuminen helpottaisi velallisen elämää, kun velka on maksettu. Perusteluina lakimuutokselle on kerrottu, että esimerkiksi vuokra-asunnon tai joidenkin sopimusten, kuten puhelinliittymäsopimuksen, tekeminen voi olla maksuhäiriömerkinnän omaavalle velalliselle vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Lisäksi maksuhäiriömerkinnät eivät poistu automaattisesti, kun velan maksamisesta on kulunut tietty aika, vaan velallisen on tehtävä ulosottomiehelle peruuttamisilmoitus.² On puhuttu myös siitä, että maksuhäiriömerkintöjen pitkä vaikutusaika voi aiheuttaa talousvaikeuksien syvenemistä ja syrjäytymistä.³

¹ Bisnode 2019.

² Eduskunta 2018.

³ Kansan Uutiset 2018.

Lakialoitteen perusteluissa kerrotaan, että nykylainsäädännöllä vanha maksuhäiriömerkintä jää velallisen luottotietorekisteriin, vaikka se olisi suoritettu, jos velallinen saa uuden maksuhäiriömerkinnän. Edellä mainittua kuvataan lakialoitteessa kohtuuttomaksi ja sitä koskeva säännös ehdotetaan kokonaan poistettavaksi laista.⁴

Lakialoite ratkaistiin 16.4.2019 ja asian käsittely raukesi perustuslain 49 §:n 1 momentin nojalla.⁵ Perustuslain (731/1999) 49 § kuuluu näin ”Valtiopäivillä kesken jääneiden asioiden käsittelyä jatketaan seuraavilla valtiopäivillä, jollei eduskuntavaaleja ole sillä välin toimitettu. Eduskunnassa vireillä olevan kansainvälisen asian käsittelyä voidaan tarvittaessa jatkaa myös eduskuntavaalien jälkeen pidettävillä valtiopäivillä.” Uusi eduskunta valittiin vuoden 2019 keväällä, joten opinnäytetyön aiheena olevan lakialoitteen käsittelyä ei enää jatketa⁶.

Opinnäytetyön tarkoitus on ottaa kantaa lakialoitteeseen ja herättää keskustelua. Lakialoitteella pyrittiin saamaan muutosta ongelmaan, joka on pahentunut jatkuvasti ja joka on puhuttanut ihmisiä jo monta vuotta. Opinnäytetyön tavoitteena on käydä molemmat puolet aiheesta läpi, eli miksi maksuhäiriömerkintöjen poistuminen nopeammin olisi mahdollisuus sekä miksi se olisi uhka ja kenelle.

Lakialoitteen ja sen ympärillä käydyn keskustelun perusteella voi ymmärtää paremmin, miksi hallitusohjelmaan on valittu juuri kyseiset toimet ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi. Kannanotoilla ja asiantuntijoiden lausunnoilla on ollut paljon vaikutusta hallitusohjelman teossa.

1.2 Aiheen valinta ja rajaus

Opinnäytetyön aiheeksi valittiin lakialoite maksuhäiriömerkinnöistä kirjoittajan omien intressien pohjalta. Opinnäytetyöllä ei ole työelämäedustajaa, joten aiheen liittymistä työelämään on pyritty tuomaan eri tavoin esiin. Opinnäytetyön lopussa on myös työelämälähtöisyys sidottu vuonna 2019 valitulle hallitukselle tehtyyn hallitusohjelmaan.

Opinnäytetyössä käsitellään teoriaa siltä osin, kun se liittyy aiheeseen. Teorian lisäksi selvennetään lakialoite kokonaisuudessaan, siihen liittyviä artikkeleita ja blogikirjoituksia sekä uusi hallitusohjelma. Lakialoitteeseen liittyy paljon muita ehdotuksia, kuten esimerkiksi positiivisen luottorekisterin luominen ja käyttöönotto tai sosiaalinen luototus maksuhäiriömerkintöjen nopeamman poistamisen rinnalle, joten näistä kahdesta aiheesta löytyy myös teoriaosasta omat lukunsa.

⁴ Eduskunta 2018.

⁵ Eduskunta 2018.

⁶ Eduskunta.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset liittyvät ylivelkaantumiseen. Opinnäytetyössä selvitetään mihin aiheena olevalla lakialoitteella pyrittiin, mitä lakeja olisi pitänyt muuttaa ja miksi. Lakialoitetta perusteltiin sillä, että se olisi auttanut voimaantullessaan ylivelkaantuneita. Läpi käydään myös uusi hallitusohjelma, jonka tavoitteena on puuttua vahvasti ylivelkaantumiseen hallituskaudella 2019-2023.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset liittyvät lisäksi lakialoitteen hyviin ja huonoihin puoliin. Kysymyksiä ovat esimerkiksi: onko maksuhäiriömerkintöjen helpompi poistaminen uhka vai mahdollisuus? Kenelle maksuhäiriömerkintöjen helpompi poistaminen olisi ollut uhka ja kenelle mahdollisuus? Millä perusteilla lakialoite ei astunut voimaan? Millä perusteilla lakialoitetta puolustettiin? Opinnäytetyön lopuksi on tehty yhteenveto aiheesta sekä koottu kirjoittajan omia pohdintoja.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmiä on kaksi; kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus ja kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvantitatiivinen tutkimus pyrkii muodostamaan tutkittavan aineiston tilastolliseen muotoon, eli yleensä luvuiksi. Tutkimuksessa käytettävä kohdejoukko tulee olla suuri, jotta vastauksista voidaan tehdä yleistettäviä vastauksia.⁷ Kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan kuvata määrissä tapahtuneita muutoksia tai riippuvuuksia eri muuttujien välissä.⁸

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sen sijaan pyritään ymmärtämään tutkittavaa aihetta, jolloin tutkimuskysymykset saattavat muotoutua jatkuvasti tutkimusta tehdessä, kun tutkija saa lisää tietoa aiheesta. Tutkimuksen kohdejoukko ei tarvitse olla yhtä iso kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, sillä vastauksista ei pyritä tekemään yleistettäviä, vaan ymmärtää niiden monitahoisuus.⁹ Tyypillisiä piirteitä laadulliselle tutkimukselle ovat muun muassa;

- kokonaisvaltainen tiedonhankinta
- aineistolähtöisen analyysin suosinta
- tarkoituksenmukaisesti valitut tiedonantajat tai tietolähteet

⁷ Hirsjärvi ym. 2007, 136.

⁸ Tuomi 2007, 95.

⁹ Hirsjärvi ym. 2007, 160.

- aineiston ainutlaatuisuus tutkittavasta asiasta, ei haeta yleistettäviä vastauksia¹⁰

Opinnäytetyössä on käytetty kvalitatiiviselle tutkimusmenetelmälle tyypillisesti kuuluvasti ihmisten haastatteluja ja mielipiteitä, joiden avulla on pyritty löytämään uusia näkökulmia aiheeseen. Haastatteluissa annettiin kysymyksillä suunta mihin aihetta haluttiin viedä, mutta haastateltava sai kirjoittaa vapaasti vastauksensa ja mielipiteensä aiheeseen. Haastateltavat valittiin siksi, että he työskentelevät maksuhäiriömerkintöjä omaavien ihmisten kanssa ja ovat mahdollisesti sen vuoksi perehtyneet jo aikaisemmin opinnäytetyön aiheena olevaan lakialoitteeseen. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä tutkimussuunnitelman muuttuminen sekä muotoutuminen tutkimusta tehdessä ja niin on käynyt myös tätä opinnäytetyötä tehdessä. Opinnäytetyön aihe on laajentunut ja tarkentunut tutkimusta tehdessä. Opinnäytetyön tekemiseen käytetään laadullista tutkimusmenetelmää, sillä tavoitteena on ymmärtää tutkittavana olevaa aihetta. Luvussa 2.5 käydään läpi luottotietomerkitöjen tilastoja, mutta tilastojen avulla on tarkoitus ymmärtää tutkittavan aiheen laajuutta ja näin ollen kokonaisvaltainen aiheen tutkiminen luokitellaan laadulliseksi tutkimukseksi.¹¹

1.5 Oikeustieteellinen tutkimus

Oikeustieteet jakautuvat eri oikeudenaloihin. Näitä ovat esimerkiksi lainoppi, oikeussosiologia, oikeushistoria, oikeuspolitiikka ja oikeusvertailu. Opinnäytetyö on tehty lainopillisesta näkökulmasta. Lainopin tarkoitus on tulkita ja systematisoida voimassa olevia säädöksiä.¹² Lainoppi on siis tulkintatiedettä, joka tutkii oikeudellisia tekstejä, kuten oikeusnormeja ja niiden ajatussisältöjä oikeusnormilauseiden antamalla tiedoilla.¹³ Oikeusnormi on periaate tai sääntö, joka kuuluu oikeusjärjestykseen. Se voi tarkoittaa säännön sisältävää oikeuslähdettä, kuten esimerkiksi lain pykälää tai tuomioistuimen ratkaisua, mutta myös oikeuslähteen tulkittua merkityssisältöä.¹⁴ Oikeusnormilauseet taas antavat tietoa oikeusnormista kielellisessä muodossa.¹⁵

Toisaalta, jos opinnäytetyön aihetta pohditaan maksuhäiriömerkintöjen kannalta, silloin opinnäytetyö kuuluu oikeustieteen osa-alueeseen, jota kutsutaan insolvenssi- tai maksukyvyttömyysoikeudeksi.¹⁶ Oikeudenalat voidaan jakaa joko yksityisoikeuteen tai julkisoikeuteen.

¹⁰ Tuomi 2007, 97.

¹¹ Hirsjärvi ym. 2007, 157 ja 160.

¹² Aarnio 2011, 1.

¹³ Hirvonen 2011, 36.

¹⁴ Eduskunta.

¹⁵ Hirvonen 2011, 23.

¹⁶ Koulu-Lindfors 2016, 18.

Yksityisoikeuden sääntely koskee suhteita yksityisten henkilöiden, järjestöjen, yhtiöiden, jne. välillä, kun julkisoikeus sääntelee suhteita, joissa toisena osapuolena on esimerkiksi valtio tai kunta.¹⁷ Insolvenssioikeus kuuluu yksityisoikeuteen.

1.6 Insolvenssioikeus

Suomessa vuonna 1986 purettiin sodanaikaiset luottojen säännöstelyt, jolloin Suomesta tuli luottoyhteiskunta. Yritysten ja kotitalouksien velanotto helpottui, jolloin siitä tuli arkipäivää. Velkaa pystyy ottamaan korollisena, kuten esimerkiksi asuntoluotot tai ns. korottomana esimerkiksi silloin, kun toimituksista tai palveluista maksetaan jälkikäteen, kuten kotitalouksille sähkö tai yrityksille tavarantoimitukset. Yritysten ja kotitalouksien velkaantuminen on yhteiskunnan kannalta myönteistä, eikä velkaantumista pidetä huonon taloudenpidon merkinä. Yleensä velat maksetaan oma-aloitteisesti määräpäivinä, jos tällaista maksumoraalia ei olisi, luottoyhteiskunta romahtaisi, sillä samanaikainen pakkoperintä veisi velkojien ja oikeuslaitoksen voimavarat.¹⁸

Ylivelkaantumista tapahtuu luottoyhteiskunnissa, kun yksittäiset velalliset ottavat niin paljon velkaa, etteivät pysty maksamaan niitä takaisin. Luottoyhteiskunnissa tällainen maksujen laiminlyönti on aikaisempaa tavallisempaa, kun velkaa otetaan ja annetaan paljon. Ylivelkaantumisesta tulee luottoyhteiskunnassa helposti yhteiskunnallinen ja poliittinen ongelma, kuten huomattiin 1990 -luvulla laman aikoihin. Ihmisten joukkomittainen ylivelkaantuminen vaikutti esimerkiksi pankkeihin ja muihin luottomarkkinoilla toimiviin sekä koko kansantalouteen.¹⁹

Yleisesti maksujen laiminlyönti johtuu maksukyvyttömyydestä. Maksukyvyttömyys tarkoittaa sitä, että velallisella ei ole varoja maksaa velkaansa eikä mahdollisuutta saada uutta luottoa sitä varten. Toisaalta velallinen voi olla myös maksuhaluton. Maksujen laiminlyönti, johtui se sitten maksukyvyttömyydestä tai -haluttomuudesta, saa aikaan samat oikeudelliset seuraamukset. Luottoyhteiskunnissa käytetään kahta keinovalikoimaa sekä niiden yhdistelmiä seuraamuksina. Ensimmäisenä tehdään kannattavaksi maksaa velka ajoissa ja näin vaikuttaa velallisen tahtoon. Tässä asiassa auttaa viivästyskoron käyttö, jota tulee maksaa, jos maksut viivästyvät. Jos viivästyskoron käyttö ei auta, velallinen ei edelleenkään pysty tai halua maksaa velkaansa, velkojan tulee saada käyttää järeämpiä aseita maksun saamiseksi. Velkojalla on oikeus turvautua lainkäyttöjärjestelmään eli yhteiskunnan pakkokoneistoon.²⁰

¹⁷ Vehkamäki 2008, 62.

¹⁸ Koulu-Lindfors 2010, 3-4.

¹⁹ Koulu-Lindfors 2010, 4-5.

²⁰ Koulu-Lindfors 2010, 5.

Velkojan turvautuessa lainkäyttäjärjestelmään maksun saamiseksi, alkaa maksukyvyttömyys- eli insolvenssimenettely, joka on lakiin perustuva. Velallisella on velkavastuu, joka insolvenssimenettelyllä toteutetaan. Jos velan maksun laiminlyönti on johtunut maksuhaluttomuudesta, velkoja saa yleensä täysimääräisen maksun, mutta jos laiminlyönti johtuu maksukyvyttömyydestä, velkoja saa maksun velallisen varojen riittävyden mukaan eli osittaisesti. Tällaista velkavastuun toteutusta kutsutaan insolvenssimenettelyissä ”täytäntöönpanoksi”, joita voi olla monia erilaisia. Suomessa insolvenssimenettelyiksi luetellaan ulosotto, konkurssi, yrityksen saneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely. Täytäntöönpanot voidaan jakaa yleistäytäntöönpanoon sekä erityistäytäntöönpanoon. Eroa näillä kahdella on se, että yleistäytäntöönpanossa huomioon otetaan kaikki velallisen velkojat, kun taas erityistäytäntöönpanossa huomioon otetaan vain yksi velkoja. Ennen ulosotto kuului erityistäytäntöönpanoon, sillä ulosotossa selvitettiin yhden velkojan ja velallisen välejä. Näin ollen muut, konkurssi, yrityksen saneeraus ja yksityishenkilön velkasaneeraus, kuuluivat yleistäytäntöönpanoon. Nykyään ero on kuitenkin hämärtynyt, sillä esimerkiksi ulosotossa voi olla useamman velkojan saatavia, jolloin ulosotto ei ole enää velkojan ja velallisen välienselvittely. Konkursissa ja yrityksen saneerauksessa taas voi olla hyvin pieni määrä velkoja ja teoriassa yksi velkoja riittää käynnistämään konkurssin tai yrityksen saneerauksen ja viemään sen päätökseen.²¹ Jatkossa keskitymme ulosottoon ja yksityishenkilön velkajärjestelyyn, jotka liittyvät opinnäytetyön aiheeseen. Näistä kahdesta insolvenssimenettelystä voi velallinen saada maksuhäiriömerkinnän.

Velkoja on sidottu insolvenssimenettelyn lakisääteisyys, joka on kaksitasoista. Menettelyn olemassaolo on velkojalle etu, jottei velkojan tarvitse lähteä henkilökohtaisesti toteuttamaan oikeuttaan. Menettely voi kuitenkin olla myös rasite, jolloin velkoja ei saa toteuttaa henkilökohtaisesti oikeuttaan, vaikka siihen olisi halua. Esimerkiksi velkoja ei voi ottaa velkaa maksuksi itselleen velallisen velkaa vastaavan määrän. Lainsäätäjä ei voi sallia tällaista toimintaa, sillä se häiritsee yhteiskuntarauhaa, joten tällainen toiminta on säädetty rangaistavaksi. Velkoja voi kuitenkin esimerkiksi pyrkiä perimään saatavaansa velalliselta, mutta perinnässä on noudatettava hyvää perintätapaa. Kansainvälisesti katsottuna Suomessa on kuitenkin keskivertoa tehokkaampaa insolvenssimenettelyjen käyttöä.²²

Insolvenssioikeus- toisin sanoen maksukyvyttömyysoikeus on oikeustieteen osa-alue. Insolvenssioikeuden piiriin luetaan sääntely maksuvelvollisuuden laiminlyönnistä sekä niiden seurauksista. Insolvenssioikeudesta puhutaan siis myös nimellä maksukyvyttömyysoikeus, mutta

²¹ Koulu-Lindfors 2010 5-6.

²² Koulu-Lindfors 2010, 6-8.

käsitteet on hyvä pitää erillään, sillä esimerkiksi maksujen laiminlyönti ei aina johdu kyvyttömyydestä maksaa, vaan haluttomuudesta maksaa. Näin ollen maksukyvyttömyysoikeus ei ole yhtä laaja kuin insolvenssioikeus. Esimerkiksi ulosotto ei kuulu maksukyvyttömyysoikeuteen vaan insolvenssioikeuteen, sillä ulosoton aloitus ei lakisääteisesti vaadi maksukyvyttömyyttä.²³

Insolvenssioikeus voidaan jakaa muodolliseen ja aineelliseen. Muodolliseen insolvenssioikeuteen kuuluvat lakimääräiset insolvenssimenettelyt, eli ulosotto, konkurssi, yrityksen saneeraus sekä yksityishenkilön velkajärjestely. Muodollista insolvenssioikeutta tarkastellaan näin ollen menettelyoikeutena, joka sisältää lakimääräisten insolvenssimenettelyjen käyttämisen kuvainnollisesti puhuen ja säännöt, joiden mukaan toimitaan. Muodollisessa insolvenssioikeudessa selvitetään muun muassa menettelyjen aloittamista, sen kulkua, toimielinten valtuuksia, asianosaisten asemaa sekä sivullisen suojaa velkojia vastaan.²⁴

Maksukyvyttömyyden oikeusvaikutuksista määrää aineellinen insolvenssioikeus. Maksukyvyttömyysmenettelyjen aloittaminen saattaa muuttaa velallisen velka-, omistus- ja sopimussuhteita, joten muutokset voivat leikata useitakin oikeudenaloja. Erityisesti varallisuus oikeus eli velvoite- ja esineoikeus on tärkeässä asemassa lakimääräisissä insolvenssimenettelyissä. Esimerkiksi velvoiteoikeutta käytetään kertomaan, onko velkoja oikeutettu vaatimaan saatavaansa ja esineoikeutta käytetään määrittelemään velallisen varallisuus sekä velkojien etusijajärjestys.²⁵

Jotta oikeutta voidaan tulkita systemaattisesti, siihen tarvitaan oikeusperiaatteita. Oikeusperiaatteet ovat oikeudellisia ilmentymiä yhteiskunnallisista, moraalisisista ja eettisistä arvoista. Insolvenssioikeuden tavoiteperiaatteita ovat muun muassa ennustettavuus, kustannustehokkuus ja rehabilitaatio. Insolvenssioikeuden arvoperiaatteita ovat muun muassa kohtuullinen varojenjakoa, yhdenvertaisuus, velallisen suoja ja asiallinen kohtelu, velkojien autonomia sekä läpinäkyvyys. Insolvenssioikeuden menettelyperiaatteita ovat muun muassa kollektiivisuus, joutuisuus ja sivullisen suoja. Näiden periaatteiden mukaan oikeudellista tietoa pystytään jäsentelemään, ne ohjaavat ratkaisua oikeaan suuntaan ja auttavat lopullisen ratkaisun tekemisessä. Näitä kutsutaan jäsentämis-, ohjaus- ja ratkaisufunktioiksi.²⁶

²³ Koululindfors 2016, 18.

²⁴ Koululindfors 2016, 19.

²⁵ Koululindfors 2016, 21-22.

²⁶ Koululindfors 2010, 51-64.

2 Maksuhäiriömerkintä

Jokaisella suomalaisella on luottotiedot, joilla kuvataan taloudellista asemaa sekä kykyä selviytyä sitoumuksista. Luottotiedot löytyvät luottotietorekisteristä, jota ylläpitävät Suomen Asiakastieto Oy ja Soliditet Finland (Bisnode). Luottotietoja välitetään esimerkiksi pankeille, pikalainayrityksille sekä kauppiaille, jotka haluavat saada tietoa asiakkaan maksukyvyistä myydessään tuotteita tai palveluita käyttäen laskua tai osamaksusopimusta.²⁷ Luottotiedoista kerätään tällä hetkellä suurimmaksi osaksi vain negatiivista dataa eli tietoja, jotka koskevat maksuhäiriöitä. Tietoja kerätään ulosottomiehiltä, kaupparekisteristä, tuomioistuimista, mediasta, perintätoimistoilta, veroviranomaisilta, yrityksiltä itseltään sekä rahoitus- ja luottokorttiyhtiöiltä. Luottotietotoimintaa sääntelee luottotietolaki.²⁸

2.1 Maksuhäiriömerkinnän synty

Maksuhäiriömerkintä syntyy, kun laskuista tai sopimuksista huolehtiminen laiminlyödään. Maksun myöhästyminen ei vielä tarkoita maksuhäiriömerkintää, vaan laiminlyönnin tulee olla pitempi aikaista²⁹, kuten silloin, kun maksu on myöhässä yli 60 päivää ja 21 päivää ennen maksuhäiriön rekisteröintiä on velalliselle lähetetty maksukehoitus, jossa on mainittu mahdollisuus maksuhäiriömerkinnästä.³⁰

Velalliselle lähetetään tieto ensimmäisestä maksuhäiriömerkinnästä, joten tietämättään merkintää ei voi saada, mutta seuraavat merkinnät voidaan tehdä ilmoittamatta. Luottotietolaki sääntelee maksuhäiriömerkintöjä.³¹

Maksuhäiriömerkinnän voi saada laskujen tai sopimusten laiminlyönnin lisäksi, kun tuomioistuimien antaa velalliselle velkomustuomion, joka tarkoittaa, että velkoja hakee saatavaansa kärjääikeuden kautta. Asiasta annetaan niin sanottu yksipuolinen velkomustuomio, josta velkojan saatava siirtyy ulosottoon ja velkaa aletaan periä ulosoton kautta.³²

Velan päätyminen ulosottoon ei vielä aiheuta maksuhäiriömerkintää luottotietorekisteriin, vaan ulosottoviranomainen pyrkii perimään maksua velalliselta. Jos velallinen edelleen laiminlyö maksuvelvollisuutensa, tehdään hänelle maksuhäiriömerkintä.³³

²⁷ Talous Suomi 2015.

²⁸ Koulu-Lindfors 2010, 49.

²⁹ Talous Suomi 2015.

³⁰ Kuluttajaliitto.

³¹ Talous- ja velkaneuvonta 2018.

³² Talous Suomi 2015.

³³ Talous Suomi 2015.

Takuusäätiön takaama järjestelylaina tai yksityishenkilön velkajärjestely aiheuttavat velalliselle aina merkinnän luottotietorekisteriin. Merkinnän tarkoituksena on estää, ettei velallinen saa uutta velkaa, kun maksuohjelma on käynnissä, sillä uuden velan ottaminen voisi vaarantaa järjestelyjen onnistumisen. Velallisen on annettava suostumus vapaaehtoisen velkajärjestelyn aiheuttamaan maksuhäiriömerkintään, mutta lakisääteinen yksityishenkilön velkajärjestely sen sijaan tekee merkinnän automaattisesti.³⁴

2.2 Maksuhäiriömerkinnän vaikutus

Maksuhäiriömerkintä vaikuttaa velallisen elämään usein negatiivisesti vaikeuttaen kaupan- tai sopimustentekoa. Kuluttajaliiton sivuilta löytyy artikkeli ”Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset” sekä Asiakastieto sivuilta ”Maksuhäiriö hankaloittaa arkea”, joissa on lueteltu, minkälaisia sopimuksia tehdessä luottotiedot tarkastetaan aina. Seuraavanlaiset sopimukset voidaan evätä velalliselta, jos häneltä löytyy maksuhäiriömerkintä luottotiedoistaan.³⁵

- Erilaiset lainat
- Pikavipit
- Kaupat, joissa tuotetta ei makseta heti (etä- tai osamaksukauppa)
- Pankki- ja luottokortit
- Asunnon vuokraaminen
- Puhelin- ja internetliittymä, sähkösopimus sekä vakuutukset
- Takaus tai pantinanto.

Maksuhäiriömerkintä voi vaikuttaa velallisen työnhakuun, sillä työnantajalla on oikeus tarkastaa työtä hakevan luottotiedot, jos työpaikassa vaaditaan rahan tai varojen käsittelyä, työskentelyä yksityiskodeissa tai työntekijän tulee tehdä merkittäviä taloudellisia päätöksiä. Velallisen maksuhäiriömerkintä voi myös haitata yritystoimintaa, jos hänellä on yrityksessä vastuhenkilöasema.³⁶

2.3 Maksuhäiriömerkinnän säilyvyys

Maksuhäiriömerkintöjen säilytysajoista on säädetty luottotietolain 18 §:ssä. Velallisen maksuhäiriömerkintä on voimassa yleensä kahdesta neljään vuotta. Yksi maksuhäiriömerkintä

³⁴ Takuusäätiö.

³⁵ Kuluttajaliitto.

³⁶ Kuluttajaliitto. Sinelampi 2017.

luottotiedoissa poistuu kahden vuoden kuluessa, jos velka maksetaan tämän kahden vuoden sisällä. Velallisen saadessa uuden maksuhäiriömerkinnän aiemman ollessa vielä voimassa, voi aiemmankin maksuhäiriömerkinnän voimassaolo pidentyä.³⁷

Maksuhäiriömerkintä ei välttämättä poistu luottotiedoista, vaikka sen perusteena oleva velka maksettaisiinkin pois. Maksuhäiriömerkinnän yhteyteen voi kuitenkin pyytää merkitsemään tiedon, että velka on maksettu. Tämä tapahtuu esittämällä luottotietoyhtiölle selvityksen maksusta, kuten esimerkiksi velkojan antamalla todistuksella.³⁸

2.4 Omien luottotietojen/maksuhäiriömerkintöjen tarkastaminen

Omien luottotietojen tarkastaminen tapahtuu pyytämällä luottotietorekisteristä ote joko Suomen Asiakastieto Oy:ltä tai Bisnode Oy:ltä. Kerran 12 kuukaudessa on mahdollista tehdä tarkastus maksutta, mutta useammalta tarkastukselta vuoden aikana joutuu maksamaan.³⁹ Opin- näytetyön tekovuonna 2019 luottotietojen tarkistusmaksu on 9,90 euroa Bisnodelta ja 19,95 euroa Asiakastiedolta. Luottotietorekisteristä käy ilmi merkintöjen voimassaoloaika, merkinnän alkuperä sekä luovutustiedot. Lisäksi voit tarkistaa luottorekisteristä, onko velka, joka on aiheuttanut maksuhäiriömerkinnän, maksettu vai maksamatta.⁴⁰

2.5 Maksuhäiriömerkintätilastoja

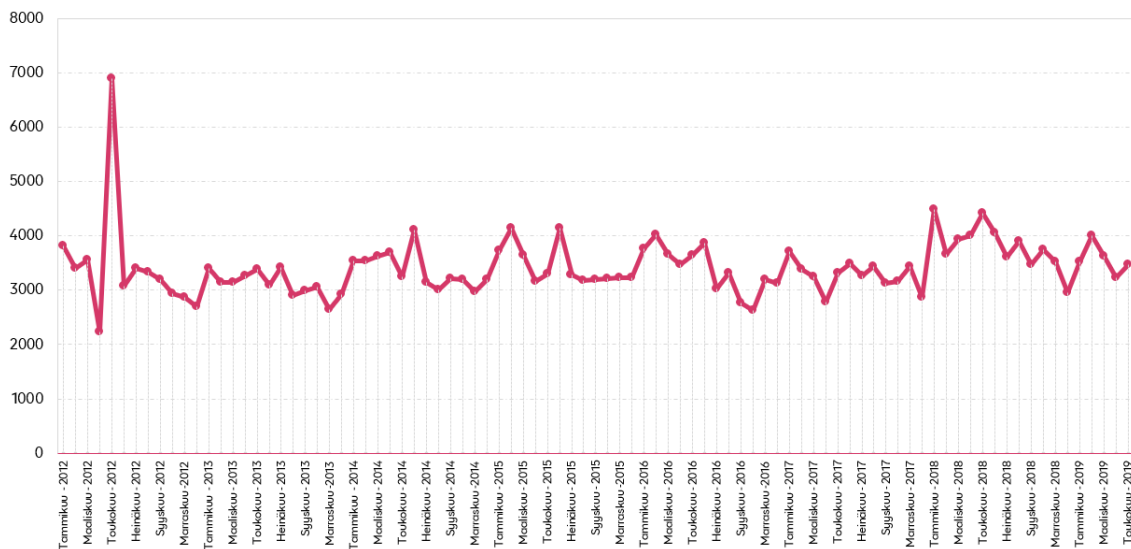
Bisnoden sivuilta löytyy tilastoja suomalaisten luottotietomerkinnöistä. Kuten alle olevasta kuviosta voi huomata, luottotietomerkintöjä on syntynyt aaltoilevasti 17 vuotta, mutta pientä nousua on kuvion loppupäässä havaittavissa vuodesta 2018 lähtien. Kuviossa on huomioitava, että vuonna 2012 vaihdettiin tilastointitapaa, josta toukokuun merkittävä nousu johtuu.

³⁷ Talous- ja velkaneuvonta 2018.

³⁸ Talous- ja velkaneuvonta 2018.

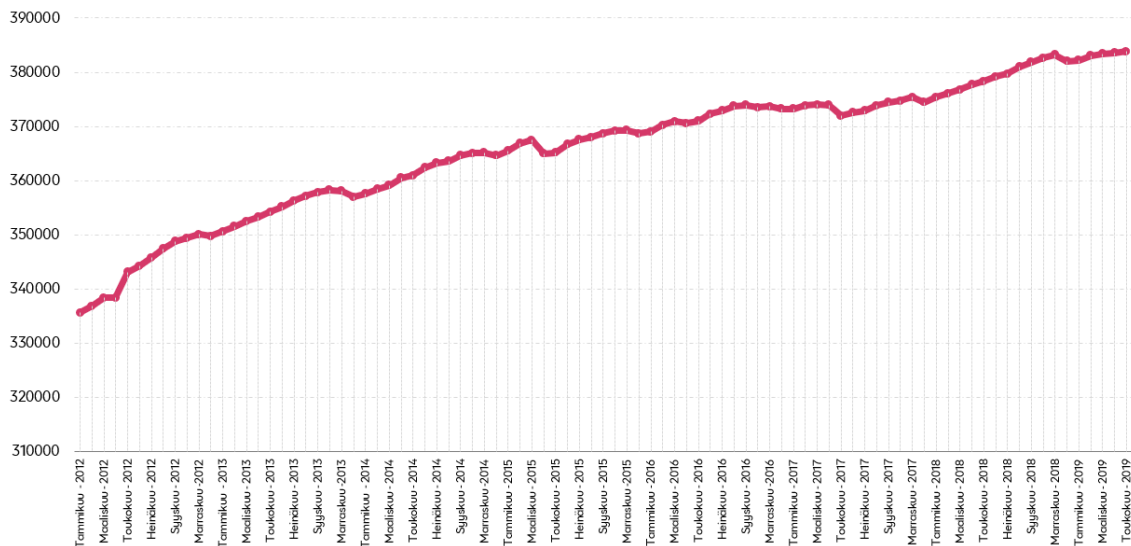
³⁹ Takuusäätiö.

⁴⁰ Tiainen 2019.

Kuvio 1: Yksityishenkilöt, jotka ovat saaneet ensimmäisen luottotietomerkinnän.⁴¹

Alla oleva kuvio kuvaa kaikkia yksityishenkilöitä, joilla on luottotiedoissaan merkintä. Taulukko alkaa vuoden 2012 tammikuusta ja loppuu vuoden 2019 maaliskuuhun. Kuvioista voi selvästi nähdä, kuinka yksityishenkilöiden luottotietomerkinnät ovat kasvaneet tämän 17 vuoden aikana yli 45 000 merkinnällä.

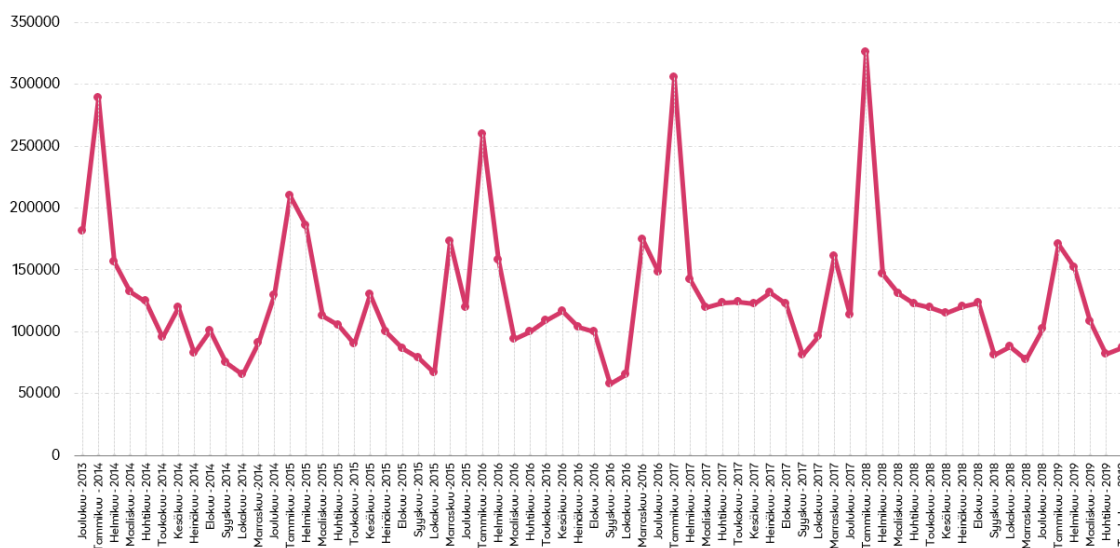

Kuvio 2: Kaikki yksityishenkilöt, joilla on rekisteriin merkitty luottotietomerkintä.⁴²

⁴¹ Bisnode 2019.

⁴² Bisnode 2019.

Alla oleva kolmas kuvio kertoo uusista luottotietomerkinnoistä. Uusia merkintöjä syntyy pitkin vuotta, mutta selvästi kuvioista huomaa, että tammikuussa niitä tulee kaikkein eniten. Vuoden 2019 alku on ollut hyvin rauhallinen merkintöjen syntymiselle, kun vertaa esimerkiksi edellisen vuoden tammikuuta, jonka aikana merkintöjä on syntynyt ennätysmäärä 17 vuoden aikana.

Kuvio 3: Uudet luottotietomerkinnot.⁴³

Lehtiä lukiessa, käytetään yleensä kokonaiskuvaa kaikista luottotietomerkinnoistä. Keskimäistä kuviota kaikista yksityishenkilöistä, joilla on luottotietomerkinntä, käytetään usein kuvaamaan parhaiten sen hetkistä tilannetta. Kuvion avulla on myös helpoin nähdä, miten luottotietomerkinnot ovat kasvaneet vuosi vuodelta.

3 Luotonanto

Luottoriskejä pyritään hallitsemaan luotonhakijan luottotietojen tarkistamisella. Luottotiedot voidaan tarkistaa etupainotteisesti ennen luoton myöntämistä, mutta tasapainoinen riskienhallinta vaatii luottotietojen muutoksien seuraamista koko luottosuhteen ajan. Alkuperäinen tavoite luottotietotoiminnalle on ollut varoittaa luotonantajia velallisista, jotka ovat aiemalla maksukäyttäytymisellään osoittaneet epäilystä kyvystään maksaa luotto takaisin. Luottotietomerkinnot ovat myös rajoittaneet velallisten epätervettä velkaantumista.⁴⁴ Luottotietojen keräämisestä, tuottamisesta, tallentamisesta, luovuttamisesta, käytöstä ja muusta

⁴³ Bisnode 2019.

⁴⁴ Niemi 2014, 43-44.

käsittelystä määrää luottotietolaki (luottotietoL 527/2007). Luonnollisen henkilön tietojen käsittelystä määrää tietosuojalaki (tietosuojaL 1050/2018) ellei luottotietolaissa toisin säädetä. Luottotietolain tarkoituksena on varmistaa, että luottotiedot ovat luotettavat, niiden käsittelyssä otetaan huomioon yksityisyyden suoja ja hyvää luottotietotapaa käytetään. Hyvä luottotietotapa on tapanormi, joka velvoittaa sellaiseen kohtuullisuutta noudattavaan käyttäytymiseen, jota yleisesti omaksuttu tapa yhteiskunnassa vaatii. Sopimatonta menettelyä tai tavan hyvyttä arvioidaan sen mukaan, mihin tavallisen asiakkaan voidaan tietojensa perusteella päätyä.⁴⁵ Luottotietolaissa on säädetty yleisistä säännöksistä ja velvoitteista, luottotietotoiminnan harjoittamisesta, rekisteriin talletettavista tiedoista, rekisteröityjen oikeuksista ja luottotietorekisterin valvonnasta.

4 Positiivinen luottotietorekisteri

Positiivisesta luottotietorekisteristä on jo pitkään käyty keskustelua. Suomessa käytössä on tähän asti ollut vain negatiivisia luottotietoja keräävä luottotietorekisteri, mutta monet ovat sitä mieltä, että myös Suomeen olisi saatava myös positiivisista luottotiedoista kertova rekisteri. Euroopassa melkein kaikilla Euroopan Unionin mailla on käytössään positiivinen luottotietorekisteri jossain muodossa. Suomessakin on perustettu vuonna 2013 järjestelmä, johon kerättiin positiivisia luottotietoja, mutta tietojen keräämiseen tarvittiin aina asiakkaan suostumus.⁴⁶

Vuonna 2019 toimintansa aloitti tulorekisteri, johon kerätään tietoja kansalaisten tuloista. Positiivinen luottorekisteri on tarkoitus perustaa tulorekisterin yhteyteen, jotta saadaan kokonaisvaltainen tieto kansalaisille myönnettyistä luotoista sekä tuloista. Sekä tulorekisteriä että tulevaa positiivista luottotietorekisteriä hallinnoi Verohallinnon Tulorekisteriyksikkö. Tulorekisteriyksikön tehtävä on kerätä positiivista luottotietorekisteriä varten kuluttajille myönnettyistä luotoista tietoja. Tiedot annetaan Suomen Pankille luottomarkkinoiden seuranta- ja valvontaa varten ja Suomen Pankille säädetään oikeus saada tarpeelliset tiedot rekisteristä tehtäviensä hoitamiseksi. Suomen Pankilla ei kuitenkaan ole oikeutta saada tietoja yksittäisistä rekisteröidyistä.⁴⁷

Positiiviseen luottotietorekisteriin veloitetaan luotonantajat ilmoittamaan myöntämänsä luotot. Rekisteristä tarkastetaan myös luotonhakijaa koskevia tietoja ennen luoton myöntämistä.

⁴⁵ Niemi 2014, 52.

⁴⁶ Oikeusministeriö.

⁴⁷ Oikeusministeriö.

Lainsäädäntöön tullaan mahdollisesti tekemään muutoksia seuraamuksista, joita tulisi, jos luotonantaja laiminlyö tarkastusvelvollisuuttaan.⁴⁸

4.1 Tutkimus positiivisesta luottotietorekisteristä vuonna 2013

Vuonna 2013 oikeusministeriö antoi toimeksiannon Ahti Saarenpäälle saadakseen tietoa positiivisen luottotietorekisterin perustamiseen. Saarenpään tekemän tutkimuksen nimi on Näkökohtia luottotietojen kokoamisen ja käytön sääntelystä. Tutkimuksen aluksi on kerrottu teoriaa, johon emme tässä opinnäytetyössä perehdy. Aloitamme tutkimuksen läpikäynnin luvusta 4 Sääntelykysymyksiä - yleinen taso. Luvussa esitetään muutosta puoltavia ja muutosta vastaan puhuvia seikkoja.

Puoltaviin tekijöihin on tutkimuksessa lueteltu informaatiotasapainon edistäminen luottosuh-teissa, luottotietotoiminnan kehitys sekä ylivelkaantumisen seuranta. Luotonhakijoista osa saattaa jättää olennaisia asioita kertomatta luottoa hakiessaan, joten lisääntyvä informaatio ihmisten taloudellisesta käyttäytymisestä auttaisi riskien arvioinnissa monipuolisemmin. Luottotietotoiminta kehittyisi ja antaisi uutta kasvupohjaa kilpailulle, jos positiivisiakin luottotietoja kerättäisiin ja käytettäisiin luottokelpoisuuden arviointiin. Samalla, kun luottotietotoiminta kehittyisi, sen merkitys lisääntyisi. Taloudelliset identiteetit tulisivat entistä tärkeämmiksi ja valvonta lisääntyisi yksilö- ja perhetalouksissa. Ylivelkaantumisen seurantaan tarvittaisiin luotonantoa koskevia rekisteritietoja, jotta saataisiin paremmin tietoa ketkä velkaantuvat ja miten. Positiivista luottotietorekisteriä on ehdotettu seurannan välineeksi ja sen uskotaan hillitsevän ylivelkaantumista.⁴⁹

Muutosta vastaan puhuvat seikat ovat myös jaettavissa kolmeen. Näitä ovat henkilötietojen suojan merkityksen kasvu uudistuvassa oikeusvaltiossa, henkilöluottotietojen muuttunut asema osana kuluttajasuojan sääntelyä sekä positiivisten luottotietojen käsittelyn ja hallinnoinnin järjestämisen ongelmallisuus. Lainsäädännöllisesti puututtaessa henkilötietosuojaan ja yksilöiden itsemääräämisoikeuteen, tulee olla painavat perusteet, jotta muutoskynnyksen yli pääsee. Euroopan henkilötietoasetus oli valmisteilla vuonna 2013 ja sen toisena tärkeänä tavoitteena oli pitää tietojen vapaa liikkuvuus sisämarkkinoilla voimissaan. Kuitenkaan tavoite ei voi sivuuttaa päätavoitetta ilman, että sillä on erittäin pitkälle meneviä perusteita. Kuluttajasuojalakiin tehtiin tutkimuksen aikoihin monia muutoksia, jotka olisivat koskeneet myös positiivista luottotietorekisteriä. Osittain muutokset puhuivat vastaan positiivisten

⁴⁸ Oikeusministeriö.

⁴⁹ Saarenpää 2013, 28-29.

luottotietojen yleisemmän käytön sallimiseen, joten laissa olisi pitänyt lisätä sääntelyä tätä varten. Muutosta vastaan perusteltiin myös sääntelyn vaikeudella ja kustannusvaikutuksilla.⁵⁰

Luvussa 5 Saarenpää on kirjoittanut Sääntelyn erityiskysymyksiä. Sääntelyyn liittyvät seikat voidaan jakaa kolmeen. Näitä ovat tulevan henkilötietoasetuksen vaikutukset eurooppalaiseen henkilötietojen käsittelyyn, luottotietorekistereiden asema erityisinä henkilörekistereinä sekä tietoturvallisuuden merkitys luottotietojen käsittelyssä. Vuonna 2013 ehdotus uudeksi henkilötietoasetukseksi tuki voimakkaammin säädöksenä henkilötietojen suoja perusoikeutena. Asetusehdotuksessa oli vanhojen ja vahvennettujen periaatteiden ohella uusiakin periaatteita. Näitä uusia periaatteita olivat mm. lasten aseman huomioon ottaminen, rekisteröidyn oikeus saada tiedot mukaansa siirtyessään rekisteristä toiseen, oikeus olla joutumatta profiloinnin kohteeksi, tietosuojavastaavien laaja käyttöönotto, tietosuojaviranomaisten nimenomainen oikeus sanktioiden asettamiseen, tietoturvaloukkauksista ilmoittaminen sekä komissiolle ehdotettu laaja ohjausvalta. Erityisen tärkeitä kohtia luottotietotoiminnan kannalta olivat tietojen siirtyminen asiakassuhteen myötä, oikeus olla joutumatta profiloinnin kohteeksi sekä rekisterinpidon avoimuuden lisääntyminen eli lähtökohtana rekisteröidyn oikeus maksuttomaan tiedonsaantiin. Toisessa kohdassa voidaan pohtia, rinnastuuko positiivinen luottotietorekisteri perusrekistereihin. Perusrekisterissä on tiedot merkittävästä osasta kansalaisia ja muista maassa asuvista henkilöistä. Jos positiivista luottotietorekisteriä pidetään perusrekisterinä, tulee miettiä, mikä taho voi ylläpitää tällaista rekisteriä, miten taataan luottotietojen syrjimätön käsittely ja luovutus eri tahoille sekä millaiseksi tietojen hinta muodostuu. Viimeisen eli tietoturvallisuus kohdassa kerrotaan, että uudessa ehdotuksessa henkilötietoasetukseksi tietoturvallisuudesta pyrittiin säätämään voimallisemmin. Riskien arviointi veloitettiin tehtäväksi toimintamenetelmien mukaan ja komissiolle ehdotettiin valtaa ohjata tietoturvallisuuden toteutusta lähemmin. Lisäksi tietoturvallisuusloukkauksista ilmoittaminen veloitettiin. Vuonna 2013 tehtiin myös ehdotus uudesta ns. kyberturvallisuusdirektiivistä.⁵¹

Lopussa Saarenpää on koonnut lukuun 6 Loppupäätelmiä, joissa hän ehdottaa, että ennen kuin positiivinen luottotietorekisteri perustetaan, tulee odottaa Euroopan uuden henkilötietoasetuksen, asuntoluottodirektiivin ja tietoturvallisuusdirektiivin hyväksymistä. Ennenaikainen sääntely olisi voinut aiheuttaa merkittäviä tietojärjestelmäkustannuksia. Kuitenkin, Saarenpää kannusti lopussa luottotietojen perusselvitykseen, joka olisi käyttökelpoinen eurooppalaisten sääntelyehdotusten tullessa voimaan.⁵²

⁵⁰ Saarenpää 2013, 29-30.

⁵¹ Saarenpää 2013, 32-37.

⁵² Saarenpää 2013, 41-42.

4.2 Tutkimus positiivisesta luottotietorekisteristä vuonna 2018

Oikeusministeriö antoi uuden toimeksiannon tutkia positiivisen luottotietorekisterin perustamista vuonna 2018 Erkki Kontkaselle. Jukka Lång teki tutkimukseen oman osionsa positiivisen luottotietorekisterin tietosuojasta.

Vuonna 2013 tehdyn tutkimuksen lopputulos oli, että positiivisen luottotietorekisterin perustaminen saa odottaa. Vuonna 2018 tehdyssä tutkimuksessa sanottiin, että aikaisemman tutkimuksen aikana kesken oli EU:n säätelyhankkeet, jotka nyt on hyväksytty ja tulleet voimaan. Erityisesti tutkimuksessa puhutaan EU:n tietosuoja-asetuksesta, joka ei loppujen lopuksi sinällään estä positiivisen luottotietorekisterin kehittämistä.⁵³

Vuoden 2018 selvityksen lopputulos on, että positiiviselle luottotietorekisterille on tarvetta, kun ottaa huomioon muun muassa luottomarkkinoilla tapahtuneen kehityksen, kotitalouksien velkaantumisen ja kansainvälisen käytännön. Positiivinen luottotietorekisteri perustetaan vuonna 2019 toimintansa aloittaneen Tulorekisterin yhteyteen. Rekisterin perustamisen kustannuksista vastaisivat Tulorekisteriyksikkö ja Suomen Pankki. Ylläpitokustannukset ja mahdolliset perustamiskustannukset rekisterin toiminnan aikana katetaan käyttömaksuilla, jotka peritään rekisterin käyttäjiltä. Rekisterin perustamisen keskeinen edellytys on, että luotonantajat veloitetaan ilmoittamaan myöntämänsä luotot rekisteriin ja tarkastamaan luotonhakijan tiedot rekisteristä ennen kuin myöntävät luottoa. Huolimattomasta luotonannosta sekä tarkistusvelvollisuuden laiminlyönnistä tulee määrittää lainsäädännössä hallinnolliset ja oikeudelliset seuraamukset. Luottotietojen käyttö positiivisesta luottotietorekisteristä tulee rajata luottokelpoisuuden arviointiin ja viranomaistehtävien hoitamiseen, jotka on erikseen määriteltä. Rekisteröidylle tulee antaa oikeus tarkistaa luottotietojärjestelmästä henkilötietonsa ja tiedot rekisterin käytöstä. Viimeisenä listassa sanotaan vielä, että kulutusluottojen markkinointi tulevaisuudessa ei saisi olla mielikuvia synnyttävää, vaan luottoa ja sen ehtoja koskevaa informaatiota.⁵⁴

Tietosuojavaltuutettu oli kommentoinut 1.7.2016 blogissaan positiivista luottotietorekisteriä ja uudestaan 1.8.2017. Tietosuojavaltuutettu on vahvasti tuonut esiin mielipiteensä rekisteristä, joka on hänen mielestään modernin tietosuojan aikana ajatuksena hyvin vanhentunut. Lisäksi rekisteri ei auta analysoimaan ylivelkaantumisen syitä, vaan painetta tulisi lisätä luotonantajien suuntaan, jotta luotonanto ja luottojen markkinointi olisi vastuullista.

⁵³ Kontkanen 2018, 45.

⁵⁴ Kontkanen 2018, 64-65.

Tietosuojavaltuutettu ei kannata ihmisten pakkorekisteröintiä. Vuoden 2018 positiivisen luottotietorekisterin tutkimuksessa on kuitenkin hyvin löydetty ratkaisut myös tietosuojavaltuutetun pohdintoihin. Näitä olivat esimerkiksi luotonantajien laiminlyönnistä johtuvat seuraamukset, kuka rahoittaa sekä ylläpitää rekisteriä ja miten tietoturvaongelmat otetaan huomioon.⁵⁵

Tutkimuksen lopussa on Jukka Långin tekemä tietosuojaa koskeva liite. Liitteen lopputulema on hyvin samanlainen kuin positiivisen luottotietorekisterin tutkimuksen lopputulema. GDPR eli EU:n yleinen tietosuoja-asetus ei estä positiivisen luottotietorekisterin perustamista. Kansallista lainsäädäntöä tulee säätää tietosuojanäkökohdat mukaan ottaen siltä osin, kun GDPR ei sitä ole säätänyt. Luottotietojärjestelmän tavoite tulee olla määritelty tarkasti, jotta toteutustapa täyttää sen ja henkilötietojen käsittely vie oikeaan päämäärään. Lainsäädäntöön tulee säätää tyhjentävästi luottotietojärjestelmässä käsiteltävät tiedot, kuten myös tietojen käyttötarkoitukset ja säilytysajat. Viimeisenä ehdotuksena tietosuojaliitteessä annetaan, että yksilöiden tietosuojaan ja oikeuksien toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, kun positiivista luottotietorekisteriä jatko valmistellaan.⁵⁶

Tietosuojavaltuutettu on antanut vuoden 2018 lopulla myös lausuntonsa positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä käsittelevään selvitykseen. Selvitys oli kattava, joten tietosuojavaltuutettu vain painotti mielestään tärkeitä kohtia omassa lausunnossaan. Jatkovalmistelussa hän toivoi, että luottotietorekisterin tietojen käyttö määritellään ja rajat ylittävä luotonanto arvioidaan käytännön tasolla tarkemmin.⁵⁷

Kontkasan ja Långin tekemän tutkimuksen perusteella on päätetty, että positiivinen luottotietorekisteri tullaan perustamaan Suomeen. Tutkimus auttaa jatkovalmisteluiden teossa.⁵⁸ Kontkanen arvioi, että positiiviseen luottotietorekisteriin liittyvä lainsäädäntö tulee olemaan valmis ja luottotietorekisteri käytössä vuonna 2023.⁵⁹

5 Sosiaalinen luotto

Sosiaalinen luotto on tarkoitettu pienituloisille ja vähävaraisille, joilla kuitenkin on maksukykyä maksaa luotto pois. Maksukyvyttömille ei sosiaalista luottoa myönnetä, vaan he ovat mahdollisesti oikeutettuja harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen. Sosiaalisen luoton voi saada välttämättömiin ja kohtuuhintaisiin hankintoihin tai menoihin, kuten kodinhankintoihin,

⁵⁵ Tietosuojavaltuutettu 2017.

⁵⁶ Lång 2018, 124.

⁵⁷ Tietosuojavaltuutetun toimisto 2018.

⁵⁸ Oikeusministeriö 2018.

⁵⁹ Hagelin 2018.

lasten harrastusvälineisiin, työllistymisen vuoksi tarvittaviin työvälineisiin tai ajoneuvoon, silmälasihin, hammashoittoon ja muihin terveydenhoitomeneihin tai velkojen ja rästitaskujen poismaksuun. Luoton myöntää kunta ja luottoa on haettava omasta kotikunnastaan. Naapurikunnasta ei luottoa voi hakea. Nykyisen hallitusohjelman myötä sosiaalista luototusta pyritään laajentamaan useampiin kuntiin, sillä tällä hetkellä sosiaalista luototusta tarjotaan hyvin harvoissa kunnissa. Luottoa voi saada parista sadasta eurosta alkaen yli 10000 euroon asti, mutta kunnat itse säätelevät luotonantoa. Yleensä luottoa annetaan 2000 tai 5000 euroa, tyypillinen laina-aika on viisi vuotta ja korkoa kertyy ainoastaan 12 kuukauden euribor viitekorosta.⁶⁰

6 Lakien säätäminen

Suomen oikeusjärjestyksen muodostaa keskeisimmiltä osin kirjoitettu oikeus, eli lait ja asetukset.⁶¹ Suomessa lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta ja lakeja säädetään täysistunnoissa. Lakien säätäminen alkaa kansalaisaloitteella, joka on saanut vähintään 50 000 allekirjoitusta kansalaisilta, hallituksen esityksellä tai kansanedustajan lakialoitteella. Vaalikauden päättyttyä hallituksen esitykset ja lakialoitteet raukeavat, jos niitä ei saada käsiteltyä.⁶² Vaalikauden loppuminen päätti siis opinnäytetyön aiheena olevan lakialoitteen jatkumisen.

Kansalaisaloitteella on oltava vastuuhenkilöitä, jotka valmistelevat aloitteen. Valmistelu voidaan tehdä vastuuhenkilöiden haluamalla tavalla, jonka jälkeen aloiteteksti sekä muut tiedot tallennetaan Kansalaisaloite.fi -palveluun. Aloitteelle voidaan vielä tässä vaiheessa kutsua muita vastuuhenkilöitä. Aloitteen tarkastaa oikeusministeriö, jonka jälkeen aloitteeseen voidaan alkaa kerätä kannatusilmoituksia. Kannatusilmoituksia kerätään Kansalaisaloite.fi -palvelussa. Kannatusilmoituksia kerätään kuuden kuukauden ajan, jonka jälkeen kannatusilmoitusten kerääminen päättyy. Aloitetta ei voi kannattaa palvelussa enää tämän jälkeen. Kannatusilmoitukset tulee toimittaa Väestörekisterikeskukselle kuuden kuukauden kuluessa keräyksen päättymisestä. Väestörekisterikeskus tarkastaa allekirjoitusten oikeellisuuden ja vahvistaa hyväksytyjen kannatusilmoitusten määrän. Jos hyväksytyjä kannatusilmoituksia on vähintään 50000, aloite toimitetaan eduskunnalle käsiteltäväksi vastuuhenkilön toimesta. Eduskunta saa päättää aloitteen käsittelyaikataulusta, hyväksymisestä sekä aloitteen mahdollisesta muuttamisesta, mutta eduskunta on veloitettu ottamaan aloite käsiteltäväksi. Asiasta voidaan tehdä uusi aloite, jos alkuperäinen hylätään.⁶³

⁶⁰ Takuusäätio.

⁶¹ Honkanen-Pirinen 2018, 15.

⁶² Eduskunta.

⁶³ Kansalaisaloite.fi.

Hallituksen esitykset alkavat esivalmistelusta, jossa kootaan tietoa aloitteen tarpeellisuudesta sekä etenemisestä. Aloitteen laajuuden mukaan valitaan työtapa, joka voi olla virkатыönä tehtävä tai aloitetta varten voidaan asettaa valmisteluelin. Esivalmistelun jälkeen koottua tietoa syvennetään perusvalmistelulla, jos lainvalmistelu päätetään aloittaa. Perusvalmistelun tarkoituksena on saada aikaan luonnos hallituksen esitykseksi, johon pyydetään seuraavassa vaiheessa kirjallisia lausuntoja sidosryhmiltä. Tätä vaihetta kutsutaan lausuntomenettelyksi. Sidoryhmille lähetetään lausuntopyyntö ja luonnos hallituksen esitykseksi myös julkaistaan, jotta kaikilla kiinnostuneilla on mahdollisuus antaa lausunto. Palaute, joka tulee lausunnoista, kootaan ja julkaistaan. Luonnos hallituksen esitykseksi toimitetaan valtioneuvoston kansliaan lainsäädännön arviointineuvostolle lausuntokierroksen yhteydessä. Lausuntomenettelystä saatujen palautteiden perusteella tehdään tarpeelliset muutokset luonnokseen ja se käännetään ruotsiksi. Oikeusministeriön laintarkastusyksikkö tarkastaa sekä suomen että ruotsin kieliset esitysluonnokset ja esitystä korjataan, jos tarkastuksessa tulee ilmi huomautettavaa. Esityksen antamisesta eduskunnalle päättää hallitus valtioneuvoston yleisistunnossa.⁶⁴ Hallituksen esitys etenee samalla tavalla kuin kansanedustajan tekemä lakialoite, josta kerrotaan alempana.

Kansanedustajat voivat panna vireille asiansa lakialoitteella, talousarvioaloitteella ja toimintapidealoitteella. Tässä kohtaa keskitymme ainoastaan lakialoitteeseen. Kansanedustajan tekemä lakialoite voi koskea uuden lain säätämistä tai voimassa olevan lain muuttamista tai kumoamista. Kansanedustajan tehdessä lakialoitteen, se käydään läpi samassa järjestyksessä kuin hallituksen esityksellä tehdyt lakiehdotukset.⁶⁵

Lakiesitysten käsittely alkaa eduskunnassa lähete keskustelulla. Lähete keskustelu käydään täysistunnossa, jonka tarkoituksena on ainoastaan evästää valiokuntaa. Lähete keskustelussa ei vielä muuteta lakiesitysten sisältöä. Keskustelun jälkeen täysistunto päättää mikä valiokunta on sopivin lakiesitykselle ja lähettää sen istunnon päätteeksi kyseiselle valiokunnalle käsiteltäväksi. Käsittelyn jälkeen lakiesitys palaa täysistuntoon, jossa lakiehdotus käsitellään aina kaksi kertaa. Ensimmäinen käsittelykerta sisältää lakiehdotuksen sisällön päättämisestä valiokunnan mietinnön perusteella. Sisällöstä pidetään ensin yleiskeskustelu, jonka jälkeen lakiehdotukset käydään läpi yksityiskohtaisemmin. Yksityiskohtaisessa käsittelyssä voidaan tehdä valiokunnan mietinnöstä poikkeavia ehdotuksia. Toisessa käsittelyssä ei puututa enää lakiehdotuksen sisältöön, ainoastaan päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai

⁶⁴ Finlex.

⁶⁵ Eduskunta.

hylkäämisestä. Toista käsittelyä ei voida pitää heti ensimmäisen käsittelyn jälkeen, vaan käsittelyillä tulee olla vähintään kolme päivää välissä.⁶⁶

Tavalliset lait voidaan hyväksyä tai hylätä enemmistö äänimäärällä. Hyväksymiseen tai hylkäämiseen riittää yhden äänen ero. Perustuslakia muuttava lakiehdotus sen sijaan tulee hyväksyä ensin lain toisessa käsittelyssä enemmistön äänimäärällä. Lakiehdotus jätetään odottamaan seuraavaa vaalikautta ja vaalien jälkeen kokoontuva eduskunta jatkaa lakiehdotuksen käsittelyä. Lakiehdotuksen tulee saada sisällön muuttumatta enemmistön äänet eli 2/3 äänistä. Eduskunnan hyväksyttyä lain, siitä kirjoittaa eduskunnan puhemies ja pääsihteeri eduskunnan vastauksen. Vastaus sisältää hyväksytyt lakitekstin sekä muut asiasta tehdyt päätökset. Vastaus toimitetaan tasavallan presidentille, joka vahvistaa tai jättää vahvistamatta lain. Jos presidentti vahvistaa lain, se julkaistaan Suomen päätöskokoelmassa. Jos presidentti jättää lain vahvistamatta, se palautuu eduskuntaan käsiteltäväksi. Eduskunta voi hyväksyä lain uudestaan, jos sen sisältöä ei muuteta ja se tulee voimaan ilman vahvistamista. Hyväksymättä jäänyt laki raukeaa.⁶⁷

Asetuksia, jotka ovat lakeja alempitaisoisia, voi antaa tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö. Oikeusministeriön ylläpitämässä Suomen säädöskokoelmassa julkaistaan uudet lait sekä asetukset sähköisesti ja se on yleisön saatavilla Finlex-säädöstietopankissa.⁶⁸

7 Lakialoite

Opinnäytetyön aiheena on lakialoite LA 28/2018 vp eli lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottoaaren (705/2007) 1 luvun 32 §:n ja 11 luvun 1 §:n muuttamisesta. Aloitteen oli tarkoitus muuttaa lakia niin, että velan suoritettuaan, sen vanhennuttua tai velan perusteen poistuttua velallisen maksuhäiriömerkintä poistuisi hänen luottotietorekisteristään nopeammin. Luottotietorekisteriä olisi täytynyt ylläpitää niin, että eri saatavien tiedot olisivat olleet luotettavat ja kaikki virheet sekä epäselvyydet olisi tullut poistaa välittömästi. Lisäksi pyrittiin saamaan muutosta siihen, että maksuhäiriömerkinnän poistuminen olisi automaattisempaa, eli velallisen ei tarvitsisi enää tehdä peruuttamisilmoitusta ulosottomiehen kautta luottotietotoiminnan harjoittajalle.⁶⁹

⁶⁶ Eduskunta.

⁶⁷ Eduskunta.

⁶⁸ Honkanen-Pirinen 2018, 15 ja 18.

⁶⁹ Eduskunta 2018.

Lakialoite tarvitsee 50 000 allekirjoitusta, jotta se voi edetä eduskuntaan harkittavaksi. Opin- näytetyön aiheena olevan lakialoitteen allekirjoitti 138 kansanedustajaa, joilla oli yhteensä 872 295 ääntä viime eduskuntavaaleissa. Aloitetta tuki näin ollen melkein miljoona äänestäjää.⁷⁰

7.1 Lakialoitteen perustelut

Lakialoitetta perusteltiin sillä, että yhä useammalla on nykyisin maksuhäiriömerkintä tai - merkintöjä. Vuoden 2018 alussa maksuhäiriömerkintöjä oli yli 376 000 suomalaisella, joka tarkoittaa, että merkintöjä oli noin kahdeksalla prosentilla aikuisväestöstä. Nuorilla 25-34-vuotiailla miehillä prosenttiluku oli jopa kaksinkertainen, eli 16 prosenttia. Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa velallisen elämää merkittävästi, kuten mahdollisesti estämällä vuokra-asunnon saamisen, erilaisten tärkeiden sopimusten tekemisen tai vaikeuttamalla työnhakua.⁷¹

Maksuhäiriömerkintä säilyy velallisen luottotiedoissa kaksi vuotta, vaikka velka suoritettaisiin. Lakialoitteen tarkoituksena oli poistaa tämä rangaistusluontoinen käytäntö ja auttaa velallisia kohentamaan asemaansa sekä antaa tukea taloudenhallinnan kestävyydelle. Lisäksi velallisen on pyydettävä ulosottomiestä tekemään luottotietotoiminnan harjoittajalle peruuttamisilmoitus antamistaan tiedoista, joka tarkoittaa sitä, että velallisen merkintä ei poistu automaattisesti.⁷²

Luottotietolain 18 §:n 3 momentti kuuluu näin ”Edellä 1 momentin 1 ja 6 kohdassa tarkoitettua merkintää ei ole tarpeen poistaa rekisteristä, jos rekisteröityä koskeva uusi maksuhäiriömerkintä on tehty rekisteriin ennen kuin määräaika aikaisemman merkinnän poistamiselle on 1 tai 2 momentin mukaan kulunut”. Edellä oleva lainaus tarkoittaa sitä, että velallisen aikaisempi maksuhäiriömerkintä ei poistu hänen luottotietorekisteristään, jos hän saa uuden merkinnän ennen sen poistumista. Aikaisempi maksuhäiriömerkintä ei myöskään poistu, vaikka sen perusteena oleva velka olisi jo suoritettu. Lakialoitteessa on arvosteltu säännöstä kohtuuttomaksi velalliselle ja sen vuoksi sitä ehdotettiin poistettavaksi laista.⁷³

Lakialoitteen perusteluiden loppuun on vielä selkeytetty, mitä lakialoitteella vaadittiin. Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset voivat pahentaa velallisen elämää, vaikka velka olisi maksettu. Vaikeuksien, jotka johtivat maksuhäiriömerkintään, ei haluta uusiutuvan ja siksi tehtiin

⁷⁰ Jäske 2018.

⁷¹ Eduskunta 2018.

⁷² Eduskunta 2018.

⁷³ Eduskunta 2018.

opinnäytetyön aiheena oleva lakialoite maksuhäiriömerkintöjen nopeammasta poistamisesta. Maksuhäiriömerkintä tulisi poistaa velallisen luottotiedoista kuukauden kuluessa siitä, kun velka on suoritettu, se on vanhentunut tai sen peruste on poistunut. Velan peruste voi poistua tuomion tai tuomioistuimessa vahvistetun sovinnon kautta. Luottotietorekisterin tietojen tulee olla luotettavat ja epäselvyydet tulee poistaa. Ulosottomiehellä tulisi olla velvollisuus peruuttamisilmoituksen tekemiseen ilman, että velallinen sitä pyytää.⁷⁴

7.2 Lakialoitteen käsittely

Lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n ja 11 luvun 1 §:n muuttamisesta jätettiin eduskunnalle 19.6.2018. Lakialoitteen kirjoitti ensimmäisenä Jari Myllykoski, jonka jälkeen sen allekirjoitti vielä 136 kansanedustajaa. 27.6.2018 pidettiin täysistunto, jossa aihe otettiin keskusteluun ja samana päivänä lakialoite lähetettiin lakivaliokuntaan. Asian saapui lakivaliokunnan käsittelyyn 7.9.2018, jossa perusteltiin asiaa vastaan lausunnolla 5.12.2018. Asian käsittely päättyi raukeamiseen 16.4.2019.⁷⁵ Perusteena oli perustuslain (731/1999) 49 §:n 1 momentti, joka kuuluu näin ”Valtiopäivillä kesken jääneiden asioiden käsittelyä jatketaan seuraavilla valtiopäivillä, jollei eduskuntavaaleja ole sillä välin toimitettu. Eduskunnassa vireillä olevan kansainvälisen asian käsittelyä voidaan tarvittaessa jatkaa myös eduskuntavaalien jälkeen pidettävillä valtiopäivillä.” Suomessa oli eduskuntavaalit keväällä 2019 ja vaalitulosten vahvistaminen tapahtui 17.4.2019. Asia raukesi näin ollen eduskuntavaalien toimittamiseen.⁷⁶

7.2.1 Täysistunnon pöytäkirja

Keskustelu opinnäytetyön aiheena olevasta lakialoitteesta aloitettiin täysistunnossa 27.6.2018 kello 18.39-19.25. Lakialoite oli täysistunnon kymmenes ja viimeinen aihe. Jari Myllykoski piti ensimmäisen puheenvuoron, sillä hän oli yksi lakialoitteen tärkeimmistä aloittajista, jolloin hän sai esitellä aiheen puhemiehelle.⁷⁷

Keskustelu alkoi lakialoitteen tarkoituksien läpikäynnillä, jossa kerrottiin lakialoitteen saaneen paljon kannatusta niin yrittäjiltä kun varsinkin yksityisiltä ihmisiltä. Nykylainsäädännön tiukan linjan maksuhäiriömerkintöihin pelätään vaikeuttavan työntekijän ja työnantajan kohtaamista sekä lisäävän syrjäytymistä. Lakialoite sai osakseen lobbausta heti, kun se julkistettiin. Esimerkiksi Suomen Asiakastieto kirjoitti artikkelin lakialoitetta vastaan, kertomalla,

⁷⁴ Eduskunta 2018.

⁷⁵ Eduskunta 2019.

⁷⁶ Eduskunta 2019.

⁷⁷ Eduskunta 2018.

että lakialoite auttaisi vain pientä osaa velallisista. Kansanedustajat toivoivat, että tällainen lobbaus loppuisi ja kukaan ei lähtisi lobbaukseen mukaan. Todellisuudessa asia ei välttämättä ole niin mustavalkoinen. Keskustelussa kävi ilmi, että monet suomalaiset ovat saaneet perusteettomasti merkintöjä luottotietoihinsa. Näitä on pyritty selvittämään, mutta luottotietojen sekavan ylläpidon vuoksi yksityiset henkilöt eivät ole saaneet vastauksia merkintöjen ilmestymiselle. Keskustelussa ehdotettiin tämän vuoksi, että luottotietojen ylläpito tulisi siirtää valtion hallintaan, jos lakialoite tulee voimaan. Eräs edustaja antoi valiokunnalle tehtäväksi keskustella sopivasta maksuhäiriömerkinnän säilytysajasta. Lakialoitteessa maksuhäiriömerkinnän säilytysajaksi oli säädetty kuukausi, mutta edustajan mukaan asiasta voi keskustella, kuitenkin merkinnän säilymiselle 2-4 on liian pitkä aika.⁷⁸

90-luvun lama näkyy edelleen tänä päivänä ja asialle halutaan tehdä toimenpiteitä. Keskustelussa kävi kuitenkin ilmi, että monien aihetta sivuavien tai niitä käsittelevien kysymyksien, toimenpidealoitteiden tai lakialoitteiden merkitys on ollut vähäinen. Hallitus ei ole saanut ylivelkaantumiseen otetta vielääkään ja keskustelun edetessä moitittiin sitä, että toimenpiteet eivät ole parantuneet yli 20 vuoteen. Kuitenkin monien hallitusten yksi pyrkimyksistä on ollut lieventää ylivelkaantumista ja maksuhäiriömerkintöjen määrän jatkuvan kasvun vuoksi kansalaiset ovat siihen painostaneetkin. Muutamilla kansanedustajilla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi konkurssista, joka koetaan edelleen hävettävänä. Keskustelussa sivuttiin suomalaista kulttuuria, jossa merkinnät luottotiedoissa, talousongelmat ja konkurssit koetaan kakosluokkaisena kansalaisen huolilta. Keskustelun lukeneena koen hienona asiana sen, että edustajiksi on valittu suomen kansalaisia, jotka tietävät miltä talousongelmat voivat tuntua ja millaisen vastaanoton ne saavat muiden ihmisten silmissä. Ongelmat talousasioiden kanssa voivat iskeä nousukiidossakin olevaan yrittäjään tai huolellisten kansalaisten elämään kovaa.⁷⁹

Suomessa käytetään kansainvälisiä perintäyhtiöitä, joista monet kansalaiset ovat valittaneet. Näihin kansainvälisiin perintäyhtiöihin kuuluvat esimerkiksi Lindorff, Intrum Justitia sekä Alektum. Alektum oli saanut juuri ennen täysistuntoa aluehallintovirastolta varoituksen, kun kävi ilmi, että yhtiö oli pitkittänyt perintää, joka oli aiheuttanut ylimääräisiä kuluja velalliselle ja laskuttanut liian suuria perintäkuluja. Tämä on vastoin Suomessa noudatettavaa lakia ja hyvää perintätapaa. Keskustelussa pyydettiin, että Suomi valtiona alkaa suojelemaan kansalaisiaan edellä kuvatuilta saalistusfirmoilta. Keskustelussa päästiin myös moittimaan kotimaisen lehden, Satakunnan kansan, artikkelia, jossa suorastaan haukutaan kansanedustajat mitään mieltiviksi allekirjoittajiksi ja Suomen kansalaiset holtittomiksi velallisiksi. Artikkelille tullaan

⁷⁸ Eduskunta 2018.

⁷⁹ Eduskunta 2018.

kirjoittamaan vastine, jolle pyritään saamaan edustajien allekirjoitukset. Kirjoituksessa kuitenkin pienelle huomiolle jäänyt asia jäi erästä edustajaa mietityttämään. Artikkelissa mainitaan ohimennen sosiaalinen luototus, mutta sille ei anneta minkäänlaista selitystä. Keskustelussa mainittiin, että jos velalliset saisivat tietää tämänlaisesta vaihtoehdosta, voisi velkojen maksaminenkin olla velallisille helpompaa. Sosiaalinen luototus tarkoittaa sitä, että vähävarainen henkilö voi saada apua välttämättömiin ja kohtuuhintaisiin hankintoihin tai menoihin sekä velkojen ja rästilaskujen poismaksuun. Sosiaalisen luoton voi siis saada henkilö, jolla on maksukyvyttömyyttä. Maksukyvytön henkilö voi saada harkinnanvaraista toimeentulotukea.⁸⁰

Keskustelussa nousi esiin myös oikeusasiamies Petri Jääskeläisen tutkimus turhista maksuhäiriömerkinnöistä vuodelta 2017. Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen otti tutkittavakseen asian, jossa järjestelmävirheen vuoksi monet velalliset ovat saaneet turhia maksuhäiriömerkintöjä. Jääskeläinen kertoo esimerkkinä erään tapauksen, jossa kantelija ei pitänyt ostamaansa tuotetta luvatus mukaisena ja sen vuoksi jättänyt sen maksamatta. Kantelija oli riitauttanut saatavan velkomusoikeudenkäynnissä, mutta käräjäoikeus oli tuominnut hänet maksuvelvolliseksi. Tuomion saatuaan kantelija oli maksanut saatavan, mutta saanut silti maksuhäiriömerkinnän. Kantelija oli sitä mieltä, että riita-asiasta olisi oikeus saada tuomioistuimen arvio maksuvelvollisuudesta ilman, että tuomio johtaisi maksuhäiriömerkintään. Kantelijan mielestä tuote ei vain ollut luvatus mukainen, hän ei ollut maksukyvytön tai -haluton. Oikeusasiamiehen selvityksen mukaan riidattomana velkomusasiassa, eli ns. suppeana haastehakemuksena, vireille pannun asian suoritustuomio johtaa aina maksuhäiriömerkintään. Samoin tapahtuu, jos kanteeseen on vastattu ja asia on sen vuoksi käsitelty laajana riita-asiassa. Maksuhäiriömerkinnän perusteena tulisi kuitenkin olla maksukyvyttömyys tai -haluttomuus, joten oikeusasiamies on katsonut, että tällaisissa tapauksissa ei täyty luottotietolain edellytykset.

Oikeusasiamies pitää virhettä huomattavana ja ohjeistaakin, että kaikki perusteettomat maksuhäiriömerkinnät tulee poistaa velallisten rekistereistä. Lisäksi hän esittää, että oikeusministeriö ryhtyisi toimenpiteisiin luottotietolain selkeyttämiseksi, jotta vain riidattomissa asioissa annetut tuomiot, jotka osoittavat maksukyvyttömyyttä tai -haluttomuutta johtavat maksuhäiriömerkintään.

Keskustelu päättyi kello 19.25. Asia lähetettiin täysistunnon loputtua lakivaliokuntaan.⁸¹

⁸⁰ Takuusäätö.

⁸¹ Eduskunta 2018.

7.2.2 Asiantuntija lausunto

Lakialoite lähetettiin täysistunnon jälkeen 27.6.2018 lakivaliokunnalle, joka otti sen käsitte-lyyn 7.9.2018. Oikeusministeriö antoi lausunnon lakialoitteesta 5.12.2018, jonka kanta oli lakialoitetta vastaan. Lausunto alkoi kertaamalla lakialoitteen tavoitteet ja perustelut. Lausunto jatkuu toteamalla, että myyjä tai vuokranantaja ottaa riskin sen suhteen, onko asiakkaalla tai vuokralaisella maksukykyä tai maksuhalukkuutta, kun suoritusta ei makseta kokonaan tai osittain oikea-aikaisesti. Luottotietorekisterin on tarkoitus auttaa tässä riskien hallinnassa. Lausunnossa pohditaan, jos maksuhäiriömerkintä poistetaan nopeasti viivästyneen velan maksun jälkeen, ei luottotietorekisteri enää auta riskien hallinnassa yhtä hyvin ja siitä voi seurata esimerkiksi hintojen runsasta nousua.⁸²

Oikeusministeriö ei ole samaa mieltä lakialoitteen perustelusta, jonka mukaan maksuhäiriömerkinnän nopea poistaminen parantaisi velallisten taloudellista kestävyyttä. Oikeusministeriö perustelee oman kantansa sillä, että velallinen voi hankkia uuden velan maksaakseen vanhan pois, jotta saa maksuhäiriömerkinnän poistettua tiedoistaan. Todennäköisesti tämä johtaisi siihen, että velkaantumisaste olisi jatkuvasti korkeampi ja taloudenhallinta heikkenee siihen asti, että velallinen ei enää saa uutta velkaa. Perustelut jatkuvat ottamalla mukaan kuluttajansuojalain (38/1978) 7 luvun 14 §, jossa säädetään luotonantajan velvollisuudesta arvioida kuluttajan kykyä hoitaa velvoitteensa. Mainittua säädöstä tiukennettiin, jotta voidaan paremmin ehkäistä velkaongelmia. Opinnäytetyön aiheena oleva lakialoite ja kuluttajansuojalain tiukennus olisivat näin ollen ristiriidassa keskenään.⁸³

Lausunnossa myönnettiin maksuhäiriömerkinnästä olevan haittaa ja mahdollisuus syrjäytymiseen löytyy. Esimerkiksi otettiin edustaja Myllykosken kertoma tapaus työn perässä muuttamisesta ja kuinka vuokra-asunnon saaminen voi vaatia ensin kotivakuutuksen saamista. Toisaalta, jos lakia ja hyvää vakuutus tapaa noudatetaan, silloin esimerkiksi vakuutusta ei saa evätä pelkästään maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Kuitenkin maksuhäiriömerkinnän perusteella voidaan esimerkiksi kotivakuutus evätä, jos tulevaisuudessakin näyttää siltä, että asiakas ei hoida velvollisuuksiaan. Tällaisia tapauksia tulee punnita tapauskohtaisesti.⁸⁴

Luottotietolaissa säädetyt säilytysajat maksuhäiriömerkinnöille on tehty velallisten suojelemiseksi. Kun laki säädettiin ja se tuli voimaan 1.11.2007, säilytysaikoja lyhennettiin, mutta jälleen keskustelua on noussut maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen muuttamisesta.

⁸² Oikeusministeriö 2018.

⁸³ Oikeusministeriö 2018.

⁸⁴ Oikeusministeriö 2018.

Opinnäytetyön aiheena oleva lakialoite ei ole ainoaa laatuaan. Jo luottotietolakia tehdessä ehdotettiin maksuhäiriömerkintöjen poistamista heti kun velka on lopullisesti vanhentunut, mutta ehdotusta ei hyväksytty. Hallitus antoi oikeusministeriölle vuonna 2017 tehtäväksi arvioida lainsäädännön muutostarpeita liittyen ylivelkaantumiseen. Tällöin lähti ajatus positiivisten luottotietojen rekisteristä, jonka mahdollisuuksia alettiin selvittää. Selvitys valmistui vuoden 2018 syyskuussa ja se oli lausuntokierroksella vielä joulukuussa 2018, kun opinnäytetyön aiheena olevan lakialoitteen lausuntoa tehtiin.⁸⁵

Lausunnon lopuksi myönnettiin, että muun muassa maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikoja tulisi arvioida uudelleen. Kokonaisuus tulee ottaa huomioon tässä arvioinnissa, myös luotonantajien sekä luottotietoja käyttävien intressit. Parhaiten maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikoja koskevia pohdintoja voisi harjoittaa positiivisen luottotietorekisterin valmistelun yhteydessä, sillä positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotto voisi vaikuttaa merkittävästikin maksuhäiriömerkintöihin.⁸⁶

8 Artikkelit

Lakialoite puhutti lehdistöä sen julkistuksen jälkeen. Aihe oli monia suomalaisia koskettava ja kiinnostava, joten aiheesta kirjoitettiin artikkeleita moniin eri lehtiin. Opinnäytetyöhön otettiin muutamia artikkeleita esimerkeiksi. Ensin käymme läpi lakialoitetta vastaan kirjoitettuja artikkeleita ja seuraavassa luvussa lakialoitteen puolesta kirjoitettuja artikkeleita.

8.1 Lakialoitetta vastaan kirjoitettuja artikkeleita

Lakialoitetta vastaan kirjoitettiin monia artikkeleita, joista esimerkeiksi opinnäytetyöhön päätyivät Suomen Asiakastiedon artikkeli⁸⁷, jota käytettiin melkein kaikissa artikkeleissa, jotka kirjoitettiin lakialoitetta vastaan. Lisäksi esimerkeiksi otettiin Satakunnan Kansan artikkeli⁸⁸, joka sai kovaa kritiikkiä eduskunnan täysistunnossa sen syyllistävän kirjoitusmuodon vuoksi. Talouselämän⁸⁹, OP Median⁹⁰ sekä Intrumin artikkelit⁹¹ pääsivät myös mukaan opinnäytetyön artikkelitivistelmään.

Suomen Asiakastiedon artikkeli ”Maksuhäiriöinen henkilö voi jo nyt nopeuttaa merkintöjen poistumista” on vahvasti lakialoitetta vastaan. Jos otsikosta voi nähdä Suomen Asiakastiedon

⁸⁵ Oikeusministeriö 2018.

⁸⁶ Oikeusministeriö 2018.

⁸⁷ Suomen Asiakastieto 2018.

⁸⁸ Aalto 2018.

⁸⁹ Talouselämä 2018.

⁹⁰ Taipale 2018.

⁹¹ STT info 2018.

että suppeassa ulosotossa saatu maksuhäiriömerkintä voi poistua, kun velallinen ilmoittaa luottorekisteriin velkansa maksetuksi. Melkein 40 prosenttia on tällaisia merkintöjä. Suomen Asiakastiedon liiketoimintajohtaja Jouni Muhonen sanoo vielä ”velat kannattaa aina maksaa, vaikka niistä olisi tullut jo maksuhäiriömerkintäkin. Maksuhäiriömerkinnän tulee kuvata henkilön maksukykyä ja maksuhalua. Näin näyttää myös olevan, sillä saamme vain vähän ilmoituksia maksunsuorituksista”. Artikkelin viimeinen lause hakee tukea vastustukselle kansainväliseltä tasolta, kun lause kuuluu ”maksuhäiriömerkintöjen tallennusajat ovat Suomessa yleisluottopalaista tasoa”.⁹³

Suomen Asiakastiedon artikkeli aloitti siis vastustuksen aallon lakialoitetta vastaan. Eduskunnan täysistunnossa Satakunnan Kansan tiukasti vastustava artikkeli sai paljon kritiikkiä osakseen. Satakunnan Kansan artikkeli nojasi tiukasti Suomen Asiakastiedon artikkeliin, mutta koska artikkeli tehtiin mielipidekirjoituksena, siinä käytettiin melko kovia sanoja mielipiteen ilmaisemiseen lakialoitteesta. Synä kansanedustajien tuhtumiselle oli se, että artikkelissa syyteltiin suomalaisia maksuhäiriömerkintöjen omaavia sekä halveksittiin kansanedustajien kiirettä allekirjoittaa lakialoite. Artikkelissa sanottiin, että suomalaiset eivät ole maksuhalukkaita ja kansanedustajat eivät ole tutustuneet maksuhäiriömerkintöjen nykytilanteeseen ennen allekirjoittamista.⁹⁴

Taru Taipale kirjoitti oman artikkelinsa ”Maksuhäiriömerkintöjä saaneet ovat vain jäävuoren huippu” OP median sivuille 6.7.2018. Taipale oli haastatellut artikkeliaan varten Suomen Asiakastiedon liiketoimintajohtajaa Jouni Muhosta sekä Takuusäätiön toimitusjohtajaa Juha Pantzaria. Muhonen toteaa maksuhäiriömerkinnän olevan aina seuraus, ei syy. Hänen mukaansa maksuhäiriömerkintöjen on tarkoitus kertoa luotonantajalle, minkälainen maksukyky luotonhakijalla on ja että maksuhäiriömerkinnän aiheuttanut maksukyvyttömyys ei poistu heti, kun velka on maksettu. Pantzar yhtyy Muhosen mielipiteeseen siitä, että lakialoitteen voimaantulo ei poistaisi ongelmaa, vaan velkaantuminen on paljon monimutkaisempaa. Muhonen ehdottaa artikkelissa positiivista luottorekisteriä ja kertoo, että Suomessa oli artikkelin kirjoittamisen aikaan vuonna 2018 perustettuna vapaaehtoinen positiivinen luottorekisteri, jossa oli mukana yli 30 kulutusluottoja myöntävää yritystä ja pankkia. Muhosen mukaan järjestelmä on auttanut ja kertoo, että ”järjestelmässä mukana olevat yhtiöt hylkäävät runsaasti hakemuksia, koska henkilöillä on liikaa luottoa tai maksuviiveitä jo ennestään. Valmiiksi ylivelkaantuneet ovat edelleen aktiivisia luottomarkkinoilla.” Ylivelkaantumisen ongelma ei ole vain pienituloisuus ja köyhyys, vaan myös isoilta osin monivelkaisuus. Pantzar taas pelkää, että

⁹³ Suomen Asiakastieto 2018.

⁹⁴ Aalto 2018.

velkaongelmaisia on paljon enemmän, kuin mitä maksuhäiriömerkinnät antavat ymmärtää ja sanoo ”jossain on joukko ihmisiä, jotka koko ajan välttelevät luottorekisteriin joutumista ottamalla lisää velkaa. Jos meillä olisi positiivinen luottorekisteri, me tunnistaisimme nämä ihmiset ja heiltä menisi rahahanat heti kiinni.” Artikkelissa todetaan, että se hyöty maksuhäiriömerkinnästä on, että velallinen ei pysty tekemään lisää velkaa. Artikkelin lopussa annetaan samat neuvot velallisille kuin Suomen Asiakastiedon ja Talouselämän artikkeleissa, että velat maksamalla voi maksuhäiriömerkinnän saada nopeammin pois.⁹⁵

Intrumin artikkelia varten oli haastateltu Intrumin toimitusjohtaja Tommi Sovaa, jota siteerattiin heti otsikossa ”jokainen virheellinen luottopäätös on turha. Ongelma olisi ratkaistavissa positiivisen maksutiedon lisäämisellä luottorekisteriin jo nykyisen lainsäädännön puitteissa”. Artikkelin alkuun Sova kertoi, että pitää hyvänä asiana keskustelua velkaantumisen hillitsemiseksi, mutta pitää kuitenkin lakialoitetta riskinä. Sova perustelee lakialoitteen vastustamista sanomalla ”jotta ylivelkaantumista voidaan vähentää ja yksilön taloudellista hyvinvointia lisätä, tulee luottokelpoisuuden arvioinnin perusteita parantaa. Suoraviivainen maksuhäiriömerkinnän nopeutettu poistaminen syventäisi erityisesti ns. monivelkaisten henkilöiden velkakierrettä, joilla on useita samanaikaisia luottoja hoidettavanaan. Heidän ahdinkonsa syvenee, mikäli vanhoja luottoja rahoitetaan uusilla. Samaten osa maksuhäiriömerkinnän saaneista henkilöistä on maksukykyisiä ja lyhentää sääntillisesti velkaansa, mutta järjestelmä ei nykyisellään huomioi heidän aitoa luottokelpoisuuttaan. Tämä ei ole yksilön eikä yhteiskunnan etu. Siksi tarvitsemme tehokkaampia keinoja ylivelkaantumisen hallintaan”. Sova ehdottaa myöskin perustettavaksi positiivista luottorekisteriä, joka on mahdollinen tehdä nykyllä lainsäädännöllä. Hänen mukaansa luotonhakijoista olisi hyvä olla jotakin muutakin positiivista tietoa saatavilla, kuin maksuhäiriömerkintöjen suoritustiedot ja tulorekisteritiedot. Mitä enemmän luotonhakijan maksukäyttäytymisestä saadaan tietoja, sen parempi se on luotonmyöntäjälle. Sova kiteyttää lopuksi ”vastuullista luotonantoa ja vastuullista perintää ei voida suorittaa ilman edellä mainittuja taustatietoja henkilön maksukäyttäytymisestä. Nyt käytävä keskustelu on äärimmäisen tärkeää, sillä käsillä olevilla päätöksillä voimme vaikuttaa ratkaisevasti toimintatapoihin, jotka vievät yhteiskuntaamme kohti terveempää taloudenhallintaa”. Sova pitää positiivista luottorekisteriä dynaamisempänä ja ratkaisuna velkaantumisen ongelmiin.⁹⁶

Asiantuntijoina haastatteluissa ilmeni usein Suomen Asiakastiedon liiketoimintajohtaja Jouni Muhonen, mutta myös Takuusäätiön toimitusjohtaja Juha Pantzar. Intrumin toimitusjohtajaa Tommi Sovaa oli myös haastateltu ainakin yhteen artikkeliin. Kaikki johtajat olivat

⁹⁵ Taipale 2018.

⁹⁶ STT info 2018.

lakialoitteesta samaa mieltä ja kannattivat enemmän positiivista luottorekisteriä, kuin maksuhäiriömerkintöjen helpompaa poistamista.

8.2 Lakialoitteen puolesta kirjoitettuja artikkeleita ja blogikirjoituksia

Seuraavaksi siirrymme käymään läpi artikkeleita, jotka ovat lakialoitteen puolella. Artikkeleihin on pääosin haastateltu lakialoitteen allekirjoittaneita kansanedustajia, kuten lakialoitteen yhtä isää Jari Myllykoskea. Lakialoitteen puolesta kirjoitetuista artikkeleista esimerkeiksi otettiin Taloussanomien⁹⁷, Kansan Uutisten⁹⁸, Iltalehden⁹⁹ ja Turun Sanomien¹⁰⁰ artikkelit. Lisäksi esimerkeiksi päätyivät myös blogikirjoitukset Perintäritari-¹⁰¹, Velkavanki-¹⁰² ja Sininen Tulevaisuus¹⁰³ -sivuilta.

Lakialoitetta perustellaan monissa artikkeleissa sillä, että maksuhäiriömerkinnän säilyminen pitkään aiheuttaa talousvaikeuksien syvenemistä sekä syrjäytymistä. Tiina Elovaara lisäsi perusteluihin blogikirjoituksessaan vielä henkisen pahoinvoinnin, sillä maksuhäiriömerkinnän myötä ihminen voi menettää uskon omaan tulevaisuuteensa¹⁰⁴. Lakialoitteen oli tarkoitus auttaa tasa-arvon toteutumisessa sekä töihin pääsyssä, jolloin köyhyys ja asunnottomuudet vähentyisivät.

Perintäritarin sivuilla on kirjoitettuna artikkeli, jossa oli koottu tapoja, joilla luotonhallintaa oli pyritty edistämään vuoden 2018 aikana. Näitä tapoja ovat opinnäytetyön aiheenakin oleva maksuhäiriömerkintöjen nopeampi poistaminen, mutta myös positiivinen luottorekisteri, kulusluottojen korkokatto ja niiden markkinoinnin rajoittaminen. Keskityimme tässä kohdassa vain opinnäytetyön aiheeseen, eli maksuhäiriömerkintöjen nopeampaan poistamiseen ja mitä siitä sanotaan Perintäritarin blogikirjoituksessa. Kirjoituksessa pelätään samaa kuin lakialoitetta vastaan ovat, että velalliset ottavat uutta lainaa maksaakseen sillä vanhoja lainoja ja välttyäkseen maksuhäiriömerkinnältä. Kirjoitus jatkuu painottamalla, että porsaanreikiä ei saa jäädä, mutta on kuitenkin lakialoitteen puolella. Porsaanreikien varalta kirjoituksessa ehdotettiin, että ennen kuin positiivinen luottorekisteri saadaan toimimaan, maksuhäiriömerkinnät voisivat säilyä luottotietorekisterissä puolen vuoden ajan. Sen jälkeen, kun positiivinen

⁹⁷ Taloussanomien 2018.

⁹⁸ Kansan Uutiset 2018.

⁹⁹ Gråsten 2018.

¹⁰⁰ Jäske 2018.

¹⁰¹ Perintäritari 2018.

¹⁰² Velkavanki 2019.

¹⁰³ Elovaara 2018.

¹⁰⁴ Elomaa 2018.

luottorekisteri saadaan käyttöön, voisi maksuhäiriömerkintöjen säilytysaika olla kuukauden, kuten lakialoitteessa ehdotettiin.

Tiina Elovaara kirjoitti Sininen Tulevaisuus -sivuille oman ehdotuksensa luottotietomerkitöjen hallittavuuteen. Hän kannatti lakialoitetta ja piti sitä tarpeellisena, mutta hänen mielestään järjestelmästä puuttuu yhä tärkein pala. Tämä pala olisi kansallinen rekisteri, johon velallisen maksamattomat velat koottaisiin. Elovaara pitää turhana, että velallisen halutessa tietää veloistaan, hän joutuu soittamaan moneen eri perintäyhtiöön. Velallisen tulisi pystyä itse pääsemään rekisteriin katsomaan velkatilanteensa ja mahdollisesti jopa maksamaan niitä. Sähköinen viestintä perintäyhtiön kanssa rekisterin kautta voisi helpottaa ja nopeuttaa velallisen asiointia.

Lakialoitetta kannattavat kirjoitukset ovat perusteltu hyvin samalla tavoin. Lakialoite otettiin kuitenkin positiivisesti vastaan ja muutamat asiaan perehtyneet esittivät lakialoitteelle muitakin ehdotuksia. Näistä ehdotuksista suosituin oli positiivinen luottorekisteri, mutta myös Elovaaran ehdotus kansallisesta rekisteristä oli hyvä.

9 Haastattelut

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kolmea henkilöä, jotka työskentelevät maksuhäiriömerkinnän omaavien ihmisten parissa. Haastatteluun vastasivat Minna Backman Takuusäätiöltä, Maarit Salo, joka toimii talous- ja velkaneuvojana sekä Jarmo Mikkonen, Tili ja isännöinti Mikkonen Oy:n ja Mikkonen Kiinteistöt Oy:n toimitusjohtaja sekä Mikkonen Group Oy:n hallituksen puheenjohtaja.

Takuusäätiölle lähetettiin haastattelu, johon Minna Backman vastasi, sillä Takuusäätiö toimii laajasti talousongelmaisten parissa. Takuusäätiö auttaa ihmisiä taloudenhallinnassa ja pyrkii vaikuttamaan lainsäädäntöön sekä muihin rakenteisiin, jotta ihmiset saavat tukea itsenäiseen taloudelliseen selviytymiseen, hallittuun luotonkäyttöön sekä syvien velkaongelmien ehkäisemiseksi. Takuusäätiö toimii valtakunnallisesti ja toimintaa tukee pääasiassa Veikkaus. Takuusäätiö tarjoaa ilmaiseksi;

- neuvontaa
- takauksia pankista nostettaviin järjestelylainoihin
- pienlainoja
- koulutusta raha- ja velka-asioista järjestöjen ja seurakuntien vapaaehtoisille, vertaisille ja ammattilaisille

- välineitä raha-asioiden hallintaan, esimerkiksi penno.fi -sovellus, oppaat, itseapu-välineet.¹⁰⁵

Talous- ja velkaneuvonnasta haastatteluun vastasi Maarit Salo. Talous- ja velkaneuvonta on tarkoitettu yksityishenkilöille sekä pienimuotoista yritystoimintaa harjoittaville ammatin- ja elinkeinonharjoittajille. Neuvontaa saa 1.1.2019 alkaen valtion oikeusaputoimistoista ja se on ilmaista. Asiantuntijat auttavat;

- taloudellisen kokonaistilanteen kartoittamisessa
- talouden suunnittelussa
- sovintoratkaisuehdotusten laatimisessa
- sovintoneuvotteluissa velkojien kanssa
- velkajärjestelyn hakemisessa käräjäoikeudelta
- maksuohjelman sekä muiden edellytettyjen selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa¹⁰⁶

Jarmo Mikkonen on hyvinkääläinen yrittäjä, joka toimii mm. vuokraus- ja isännöintialalla. Mikkonen valikoitui haastateltavaksi, sillä hänellä on kymmenien vuosien kokemus yrittäjyydestä ja asiakaspalvelusta. Vuokraustoiminnassa ollaan luottotietojen kanssa tekemisissä, sillä mm. vuokranantajan on kannattavaa aina tarkastaa mahdollisen tulevan vuokralaisen luottotiedot, ennen kuin vuokrasopimus allekirjoitetaan¹⁰⁷. Vuokraus- ja isännöintialalla saatetaan joutua myös tekemisiin maksukyvyttömyyden tai -haluttomuuden kanssa, joka johtaa pahimmissa tapauksissa käräjäoikeuden tuomioiden perusteella häätöihin, huoneiston haltuunottoihin tai ulosottoihin¹⁰⁸.

Haastattelut toteutettiin sähköpostin välityksellä ja kysymyksiä oli yhteensä seitsemän sekä kahdeksanteen kohtaan sai kirjoittaa vapaan sanansa aiheesta. Kysymykset käsittelevät opinäytetyön aihetta alkuun yleisesti, josta aiheen käsittely jatkuu keskittyen maksuhäiriömerkintöihin ja lakialoitteeseen. Haastattelun lopussa kysyttiin, mitä mieltä haastateltavat itse olivat lakialoitteesta ja annettiin mahdollisuus lausua omia mietteitä sekä ehdotuksia.

¹⁰⁵ Takuusäätiö.

¹⁰⁶ Oikeus.fi 2019.

¹⁰⁷ Suomen vuokranantajat 2019.

¹⁰⁸ Lithenius 2016. Suomen vuokranantajat 2019.

Haastattelun alussa pyrittiin hahmottamaan, kuinka tuttu opinnäytetyön aihe oli haastateltaville. Vastaukset menivät laidasta laitaan. Aiheesta ei oltu kuultu aikaisemmin, sen vireillölosta on tiedetty, mutta ei oltu niinkään perehdytty aiheeseen tai aihetta on tullut seurattua ja siitä on keskusteltu muiden sidosryhmien kanssa.

Haastateltavien toimenkuvat ovat monipuoliset, joten seuraava kysymys oli, että kuinka lakialoitteen läpimeno olisi vaikuttanut haastateltavien työkuvaan. Vastauksista kahdesta kävi ilmi, että lakialoite ei varsinaisesti olisi kovinkaan paljon vaikuttanut työhön, kunhan lakialoitteesta olisi informoitu niin yrityksen työntekijöitä kuin asiakkaitakin ja muutosta olisi pidetty aktiivisesti esillä. Yhden vastaajan mielestä hänen työnsä helpottuisi, jos lakialoite olisi mennyt läpi.

Kolmannessa kysymyksessä haluttiin tietää, vaikuttaisiko merkintöjen nopeampi poistuminen ihmisen luotettavuuteen. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että maksuhäiriömerkinnät eivät kerro velallisen luotettavuudesta. Velkaantumisen taustat ovat moninaiset; esimerkiksi velallinen on voinut sairastua pahasti ja tulojen vähenemisen seurauksena on tullut maksuvaikeuksia tai voi myös olla, että velallinen on vain välinpitämätön. Kuitenkaan maksuhäiriömerkintöjä katsomalla ei voi ihmisen luotettavuudesta sanoa mitään. Vastauksiin oli vielä lisätty haastateltavien omat kommentit siitä, kuinka maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa velallisen elämää ja vaikka velallinen maksaisi velan pois, merkintä ei välttämättä poistu. Sen vuoksi maksuhäiriömerkintöjen pitkät säilytysajat ovat haastateltavienkin mielestä kohtuuttomat, eikä ne kannusta maksamaan velkaa nopeammin pois.

Neljännes kysymys liittyi kolmanteen kysymykseen, jossa kysyttiin ihmisten luotettavuudesta. Kysymyksessä haluttiin tietää huijauksista ja olisiko ollut mahdollista, että niitä olisi tapahtunut enemmän, jos merkinnät poistuisivat nopeammin. Haastateltavat eivät usko, että huijauksia tapahtuisi enemmän. Huolta kuitenkin aiheuttaa se, että maksuhäiriömerkintöjen pitkät säilytysajat voivat aiheuttaa pimeitä luottomarkkinoita, jos uutta velkaa otetaan hinnalla millä hyvänsä. Pimeillä luottomarkkinoilla on vastaajan mukaan korkeat kulut ja kova perintätapa. Vastaja jatkaa, että onneksi Suomessa ei tällaisia luotonmyöntäjiä hänen tietojensa mukaan kovinkaan laajasti löydy, mutta esimerkiksi yksittäisiin moottoripyöräjengien velan perintäkeinoihin on tullut törmättyä. Toinen vastaaja esitti taas huolensa siitä, että vaikka maksuhäiriömerkintä voi olla esimerkiksi peliongelmaiselle tai velkakierteessä olevalle henkilölle pelastus, ettei uutta velkaa saa helposti, on mahdollista, että velkaa pyritään samaan esimerkiksi puolison tai sukulaisten kautta, jolloin ongelmat paisuvat.

Jos merkinnät poistuisivat nopeammin, ottaisivatko ihmiset helpommin/kevyemmin velkaa. Tähän kysymykseen vastaukset jakautuivat vahvasti. Haastateltavat, jotka olivat sitä mieltä, että ihmiset eivät ottaisi helpommin/kevyemmin lainaa aloittivat vastauksensa samalla tavalla: velat on maksettava. Vaikka velkaa saisi otettua nopeammin merkinnän poistuttua, on

myös pidettävä mielessä, että vaikka turhan suurella määrällä ihmisiä on maksuhäiriömerkintöjä, on myös maksuhäiriömerkittämiä ihmisiä, jotka pystyvät maksamaan velkansa ja ajallaan, joten miksi ei maksuhäiriömerkinnän saanut ja sen pois hoitanut henkilö pystyisi. Päinvastoin vastannut haastateltava taas oli sitä mieltä, että nykyinen luottoyhteiskunta tarjoaa liian paljon mahdollisuuksia luottojen ottamiseen. Työssään hän on tavannut harmittavan usein henkilöitä, jotka ovat velkaantuneet uudelleen aikaisemmasta velkatilanteesta tavalla tai toisella selviytyttyään.

Kuudenteen kysymykseen lisättiin tutkijan omia kokemuksia maksuhäiriömerkintöjen kasaantumisesta. Kysymys oli aseteltu näin: Joillakin on hälläväliä-asenne ensimmäisen merkinnän tultua, jonka jälkeen merkintöjä yleensä tulee enemmän. Loppuisiko tämä merkintöjen ”kerääminen”, jos merkinnät poistuisivat nopeammin. Vastaukset erosivat toisistaan merkittävästi. Yhden haastateltavan mukaan tällainen maksuhäiriömerkintöjen ”kerääminen” loppuisi, jos merkinnät poistuisivat nopeammin. Toinen haastateltava ei uskonut, että ”kerääminen” loppuisi, sillä hälläväliä-asenne yleensä kielii muistakin elämönhallinnan vaikeuksista, kuten esimerkiksi mielenterveysongelmista tai vain nuoruuden tietämättömyydestä ja elämänkokemuksen puutteesta. Haastateltava lisäsi vielä, että ihmisillä on melko vähän tietoa yleensä kukaan maksuhäiriöistä ja usein ajatus on, että luottotiedot menetettyään, niitä ei saa enää kuntoon. Kolmas haastateltava oli sitä mieltä, että ensimmäinen maksuhäiriömerkintä voi olla jäävuoren huippu. Maksuhäiriömerkinnän saatuaan velallisen ei pitäisi enää pystyä tekemään uutta velkaa, mutta velkaa voi kerryttää jättämällä laskuja maksamatta. Haastateltava arvioi, että merkinnät kasaantuvat samoille ihmisille mahdollisesti sen takia, että maksuhäiriömerkintä katkaisee velkakierteen. Ennen merkinnän saamista velallinen on saattanut jo yrittää epätoivoisesti selviytyä veloista välttääkseen maksuhäiriömerkinnän ottamalla uutta velkaa vanhan velan maksamiseksi, kunnes seinä tulee vastaan.

Lopuksi selvitettiin vielä haastateltavien mielipiteitä lakialoitteesta. Kysymyksessä kysyttiin mitä mieltä haastateltavat olivat lakialoitteesta ja olisiko se ollut hyvä vai huono muutos. Haastateltavat olivat melko samaa mieltä siitä, että lakialoite oli ajatuksena hyvä, mutta muutoksia tulisi tehdä mieluummin lainsäädäntöön, joka koskee velkaantumista, eikä niinkään maksuhäiriömerkintöjen poistoon. Yhdessä vastauksessa kommentoitiin, että lakialoitteella olisi saatu vain vähän aikaan, kuten Suomen Asiakastiedon artikkelissakin kerrottiin. Kuitenkin toisessa vastauksessa kannustettiin siihen, että ihmisten toimintakyky säilytettäisiin ja velat maksamalla olisi hyvä saada maksuhäiriömerkinnät poistettua, kunhan luottotietojen takaisin saanti ei tule yhteiskunnalle muuta kautta kalliiksi. Vastauksessa toivottiin, ettei markkinoille ilmestyisi ”vaarallisina” pidettäviä luotontarjoajia sen vuoksi, että ihmiset ottaisivat lainaa hinnalla millä hyvänsä, jotta saisivat luottotietonsa puhtaiksi. Varauksella tulisi myös suhtautua luotonmyöntöön, jossa maksuhäiriömerkinnän omaava henkilö tarvitsee luottokelpoista kanssavelallista saadakseen velkaa. Tällainen voi aiheuttaa haastateltavan mukaan uudenlaisia ongelmia.

Kahdeksas kohta haastattelussa ei ollut kysymys, vaan haastateltavat saivat kirjoittaa vapaasti aiheeseen liittyvästi.

”Hallitusohjelmassa on yhtenä ylivelkaantumisen ehkäisemisen keinona positiivisen luottorekisterin käyttöönotto ja samalla maksuhäiriömerkintöjen lyhentäminen. Oletettavaa siis on, että tälläkin hallituskaudella asia etenee eikä se kokonaan tyssännyt vaaleihin.

On erittäin tärkeää, että luotonantajat varmistuvat luotonmyöntöprosessissa luotonhakijan maksukyvyistä riittävällä tavalla. Elinkeinovapaus valtuuttaa luotonmyöntäjän ottamaan isojaakin riskejä. Sen kääntöpuolena on, että hyvin pienituloisetkin ihmiset saavat maksukykynsä nähden aivan liian paljon vakuudettomia, kalliskorkoisia luottoja. Luotot leivotaan edullisen näköiseksi pienellä kuukausierällä, mikä tarkoittaa käytännössä hyvin pitkiä takaisinmaksuajoja. Toinen tapa on myöntää lyhennysvapaata monta vuotta, kunnes kerralla tai lyhyessä ajassa pitäisi pystyä maksamaan iso velkapotti. Kun rahantarve on akuutti, sitä tekee jälkikäteen ajatellen tai ulkopuolisen mielestä epärationaalisia päätöksiä. Eli tarvitaan selkeitä sääntöjä, millä edellytyksillä luottoja voidaan myöntää ja toisaalta antaa valvontaviranomaisille tarpeeksi tehokkaita keinoja puuttua epäasialliseen luotonmyöntöön. Lisäksi tarvitaan tiedonlisäämistä; sekä valistuskampanjoita aikuisväestölle että oman talouden taitojen lisäämistä nuorille eli opetussuunnitelmiin sisällyttämistä jo ala-asteelta alkaen. Erityisesti ammattioppilaitoksissa, missä nuori valmistuu työelämään, olisi tärkeä ottaa esille mikrotaloutta eli ihan omaa rahanhallintaan liittyviä käytännön asioita. Niihin törmää jokainen nuori aikuinen itsenäistyessään.”

”Lainsäädännön pitäisi puuttua luotonmyöntämiseen ja ylipäätään luottotoimintaan ja velkaantumisen syihin. Luotonsaantia pitäisi vaikeuttaa ja markkinointia rajoittaa. Uskon, että luottoa hakiessa ihmiset eivät ilmoita esimerkiksi kaikkia velkojaan, joten siinä mielessä positiivisen luottotietorekisterin ja luotonantajan tarkistusvelvollisuuden säätäminen olisi tärkeämpää. Samoin luottojen korkokatto olisi tarpeen, jotta laina-aikoja ja kulurakennetta saataisiin kohtuullistettua.

Valitustyöhön pitäisi panostaa sekä velkojen kulurakenteen ja velkakierteen syntymisen ehkäisemiseksi ja lisäksi myös erilaisten yhteiskunnan tukimahdollisuuksien ja maksuvapautustietoisuuden lisäämiseksi.

Sosiaalinen luotto pitäisi ulottaa kaikkien saataville. Nyt sitä tarjotaan vain osassa kuntia. Sosiaalisen luoton avulla taloustilannetta voitaisiin korjata aikaisessa vaiheessa ennen luottovelkojen kasvua ylitsepääsemättömän suuriksi. Myös mahdollisuuksia velkajärjestelyyn pääsemiseksi kulutusluottokierteessä oleville tulisi helpottaa.”

Loppupuheenvuoroissaan haastateltavat nostivat esille ideoita ja ehdotuksia, kuinka ihmisten ylivelkaantumista voisi ehkäistä. Ehdotukset olivat erilaisia ja niitä oli monta. Juuri tällaisten

ehdotusten ja keskustelun avulla voidaan löytää uusia tehokkaita ratkaisuja ehkäistä ihmisten ylivelkaantumista. Ensimmäisessä puheenvuorossa kerrottiin lisäksi, että ylivelkaantumiseen pyritään pureutumaan tälläkin hallituskaudella. Hallituksen linja siis jatkuu ylivelkaantumisen ehkäisemisessä. Haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, että lakialoite olisi ollut hyvä idea, mutta sen lisäksi olisi tullut tehdä muitakin toimenpiteitä, jotta ylivelkaantumista pystyttäisiin ehkäistä. Ylivelkaantuminen on nykypäivänä hyvinkin yleistä ja haastateltavat kertoivatkin sen, että merkinnät eivät kerro ihmisestä mitään. Seuraavassa kappaleessa käydään läpi hallitusohjelma vuonna 2019 valitulle eduskunnalle, jonka yksi tavoite on ehkäistä ylivelkaantumista.

10 Hallitusohjelma vuonna 2019 valitulle eduskunnalle

Vuosille 2019-2023 tehty hallitusohjelma ”Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta” ottaa kantaa ilmastonmuutokseen, globalisaatioon, kaupungistumiseen, väestön ikääntymiseen ja teknologiseen kehittymiseen sekä pyrkii ehkäisemään ihmisten epätasa-arvoisuutta. Hallituksen tavoitteena on ohjelman avulla ”luoda Suomesta sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunta vuoteen 2030 mennessä”.¹⁰⁹

Hallitusohjelmasta löytyy kohta, jossa pohditaan ylivelkaantumiseen liittyviä kysymyksiä. Hallituksen yksi lupauksista on pyrkiä vähentämään ylivelkaisuutta ja siihen liittyviä ongelmia tehokkaasti. Yksi tällainen tapa on ulottaa talous- ja velkaneuvonta paremmin saataville ja sen palveluiden pariin ohjataan tehokkaammin. Sosiaalinen luototus toimii tällä hetkellä vain muutamissa kunnissa, joten hallituskauden aikana selvitetään sen valtakunnallistamista ja selvityksen pohjalta sosiaalinen luototus pyritään ottaa käyttöön koko Suomessa hallituskauden aikana. Kaikkien ikäryhmien talousosaamista ja talouden hallintaa kehitetään. Avunsaantia parannetaan niille, jotka ovat jo ylivelkaantuneet. Poikkihallinnollista yhteistyötä vahvistetaan, jotta velkakierteitä voidaan ehkäistä. Eri asteisissa koulutuksissa lisätään talousosaamista, jotta voidaan ennalta ehkäistä velkaantumisongelmaa ja sosiaalityön koulutuksessa vahvistetaan osaamista taloussosiaalityöstä. Edellisellä hallituskaudella hyväksyttiin kuluttaja- ja pikaluottoja koskevaa sääntelyä, jota tullaan tällä hallituskaudella seuraamaan. Jos sääntelyn tehokkuudessa huomataan puutteita, niihin tullaan puuttumaan, jotta kuluttajaluottojen markkinointia voidaan säädellä tehokkaasti. Viime hallituskaudella puututtiin kuluttajaluottojen aggressiiviseen markkinointiin ja tällä hallituskaudella työ jatkuu. Finanssivalvonta ottaa vastuun pikaluoton myöntäjien valvonnasta. Perintäkuluille säädetään euromääräiset

¹⁰⁹ Valtioneuvosto.

yläraajat myös velallisen ollessa muu kuin kuluttaja-asemassa oleva yksityishenkilö. Viranomaisten edellytyksiä puuttua lain tai hyvän perintätavan vastaiseen perintätoimintaan vahvistetaan. Heti hallituskauden alussa hallitus selvittää ulosottokaaren muutostarpeet ja tekee tarvittavat muutokset lainsäädäntöön. Tavoitteena on tarkastaa ainakin velallisen suojaisuus, joka halutaan nostaa vähintään takuueläkkeen tasolle. Kuten jo monet ovat ehdottaneetkin lakialoitteesta keskustellessaan, hallitus ottaa positiivisen luottorekisterin käyttöön ja samalla maksuhäiriömerkintöjen kestoaikaa lyhennetään. Positiivisen luottorekisterin käyttöön-otto tulee tapahtumaan nykyisen hallituskauden aikana. Hallituksen viimeinen tavoite ylivelkaantumisen helpottamiseksi on selvittää yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityssaneerausta koskevien lakien muutostarpeet, jotta velkajärjestelyt ja niiden kattavuus saadaan paremmiksi.¹¹⁰

10.1 Työelämälähtöisyys

Uudesta hallitusohjelmasta voidaan huomata, että muutosta ylivelkaantumiseen pyritään tekemään. Hallitusohjelman kohta, jossa pohdittiin ylivelkaantumiseen liittyviä kysymyksiä, on kattava ja sillä saadaan varmasti muutosta aikaan. Hallitusohjelmaa lukiessa tuli vastaan samoja muutoskohteita, joista keskusteltiin myös lakialoitteen julkaisemisen jälkeen. Tällaisia kohtia olivat esimerkiksi talousosaamisen lisäys kouluissa, kulutusluottojen aggressiiviseen markkinointiin puuttuminen, puuttuminen lain ja hyvän perintätavan vastaiseen toimintaan, positiivinen luottorekisteri ja tietysti maksuhäiriömerkintöjen kesto aika. Hallituskauden aikana saadaan varmasti nähdä positiivista muutosta velkaantumisessa, vaikka muutoksen todelliset vaikutukset nähdään vasta monien vuosien päästä. Yhteenvetona voidaan sanoa, että lakialoitteen raukeaminen ei ollut huono juttu. Lakialoitteen synnyttämän keskustelun avulla löydettiin uusia tapoja muuttaa lainsäädäntöä sopivaksi eri tavoin. Melkein kaikki ehdotukset, joita keskustelussa tuli ilmi, ovat nyt hallitusohjelmassa tekemässä muutosta nykyhetken sekä myös tulevaisuuden ylivelkaantumiseen.

Hallitusohjelmassa ei kuitenkaan otettu huomioon kahta asiaa, joihin lakialoitteella pyrittiin saamaan muutosta. Nämä olivat maksuilmoituksen automaattisuus luottotietotoiminnan harjoittajalle sekä ihmisten luottotietojen puhdistaminen epämääräisistä veloista ja velkojista. Vaikka hallitusohjelma pyrkii ylivelkaantumisen ehkäisemiseen paremmin, aina löytyy jotain mitä voi parantaa. Kuitenkaan asiantuntijatkaan eivät pahemmin ottaneet kantaa näihin kahden muutosehdotukseen, jonka vuoksi ne ovat varmaankin jääneet hallitusohjelmastakin pois.

¹¹⁰ Valtioneuvosto.

11 Yhteenveto ja pohdinnat

Lakialoite olisi ollut uhka sekä mahdollisuus, jos se olisi tullut voimaan, mutta kenelle ja miksi? Mahdollisuus se olisi ollut velallisille, jotka olisivat päässeet maksuhäiriömerkinnöistä nopeammin ja helpommin eroon. Tämä vaikuttaa siihen, että enää velallisella ei olisi ollut ongelmia saada asuntoa, liittymiä tai lainaa merkintöjen vuoksi, eli velallinen olisi päässyt niin sanotusti elämään normaalia elämää. Uhka lakialoite olisi ollut esimerkiksi luotonantajille, jotka luottotietoihin tukeutuen joutuvat arvioimaan luotonhakijan maksukyvyyn. Nopeammin poistuvat merkinnät voivat johtaa väärinkäyttöihin lainaa haettaessa, kuten opinnäytetyön Lakialoitetta vastaan kirjoitettuja artikkeleita -luvusta kävi ilmi. Eli maksuhäiriömerkintöjen nopeampi poistuminen olisi voinut olla uhka myös velalliselle itselleen, jos velkaa olisi alettu hoitaa velalla.

Positiivisen luottorekisterin perustamiseen tutustuin opinnäytetyötä tehdessä. Monet asiantuntijat ovat sitä mieltä, että positiivinen luottorekisteri olisi hyvä lisä tämän hetkisen luottotietorekisterin rinnalle. Ilmeisesti alan asiantuntijoita on kuunneltu, kun positiivisen luottotietorekisterin perustaminen on otettu hallitusohjelmaankin. Omasta mielestäni positiivisen luottorekisterin perustaminen on hieman turha ajatus. Positiivinen luottorekisteri on yksi tapa pysyä mukana ihmisten maksutavoissa, mutta jos jo nykyisten luottorekisterien ylläpito on sekavaa, kuinka käy positiivisen luottorekisterin? Yhden luottorekisterin ylläpito tulisi kertoa kaikki tarpeellinen ihmisten maksukäyttäytymisestä, joka olisi myös yksinkertaisempaa luotonantajille. Miten käy, jos molemmissa tiedoissa on epäselvyyksiä, kuten nyt jo monien luottotiedoissa maksuhäiriömerkintöjen osalta?

Elovaaran ehdotus kansallisesta rekisteristä oli omasta mielestäni erittäin hyvä. Monia maksuhäiriön omaavia henkilöitä tuntevana olen huomannut, että yhden maksuhäiriömerkinnän saatuaan velalliset eivät jaksakaan enää välittää, jos maksuhäiriömerkintöjä tulee sen jälkeen lisää. Lisäksi omien tietojen tarkistaminen useammin kuin kerran vuodessa maksaa, joka vaikeuttaa velallisen omatoimisuutta tarkastella ja maksaa velkojaan. Jos kaikki velat, maksutiedot ja yhteydenpito esimerkiksi ulosottomieheen olisivat samassa paikassa, voisi veloista huolehtiminen olla helpompaa ja näin ollen kannattavampaa.

Tuntemillani luottotietomerkintöjä omaavilla henkilöillä on epämääräisiä merkintöjä luottotiedoissaan. Velkaantuminen ei ole yksinkertaista, vaan siihen usein liittyy paljon epäselvyyksiä. Lakialoite pyrki puuttumaan myös tähän epäkohtaan. Velallisen on ikävä alkaa maksamaan veloista, joista ei edes tiedä, mistä ne ovat tulleet ja kuka ne on ilmoittanut velallisen luottotietorekisteriin. Hallitusohjelmassa ei ollut tälle ongelmakohtalle ratkaisua.

Lakialoitteella pyrittiin muuttamaan maksuhäiriömerkintöjen poistaminen automaattisemmaksi, jotta velallisen ei itse tarvitse ilmoittaa velan maksamisesta ulosottomiehelle tai luottotietorekisterin pitäjälle. Tunnen monia maksuhäiriömerkintöjen omaavia henkilöitä, jotka

häpeävät sitä, että ovat päästäneet asiat siihen kuntoon, että maksuhäiriömerkintöjä on syntynyt. Velan maksun jälkeen, he joutuvat soittelemaan ympäriinsä luottotietorekisterin ylläpitäjille sekä velkojille, että velat on maksettu, eikä tämäkään välttämättä auta siihen, että maksuhäiriömerkintä poistuisi nopeammin luottotiedoista. Monille voi olla häpeällistä saada maksuhäiriömerkintä, mutta myös joutua soittamaan asiasta taholle, jolle on ollut velkaa. Tähtäkään kohtaan ei uudessa hallitusohjelmassa puututa, joka on mielestäni ikävää.

Lakialoitteesta on oltu montaa mieltä, siitä on keskusteltu paljon ja mietitty ratkaisuja sen rinnalle. Monia velallisia varmasti helpottaa ajatus siitä, että hallitus yrittää auttaa heidän ahdinkoaan ja parantaa heidän asemaansa. Vaikka lakialoitteen voimaantulossa ilmeni muutamia ongelmia, kuten ristiriita kuluttajasuojalain kanssa ja pelko entistä syvemmästä velkakierteestä, on kuitenkin ollut mukava huomata, että täyttä vastustusta ei lakialoite ole saanut. Lakialoitteen sijaan tai lisäksi monet ehdottivat positiivista luottorekisteriä, joka olisi yksi tapa kontrolloida ylivelkaantumista. On siis erittäin hyvä, että hallitus on kuunnellut ja ottanut hallitusohjelmaansa ehdotuksia ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi tai ylivelkaantuneiden auttamiseksi.

Maksuhäiriömerkintöjen poistaminen luottotietorekistereistä voisi olla nykyistä nopeampaa, sillä monet kärsivät pitkistä säilytysajoista. Onneksi tähän ongelmakohtaan hallitus aikoo puuttua nykyisen hallituskauden aikana. Maksuhäiriömerkintä kuitenkin on seuraus, kuten Jouni Muhonen sanoi, joten merkinnän poistaminen tulisi mielestäni arvioida tilannekohtaisesti. Jos henkilöllä on tapana saada useinkin maksuhäiriömerkintöjä, silloin merkintöjen säilyvyys voisi olla kauemmin. Jos taas velallinen saa maksuhäiriön hetkellisen maksukyvyttömyyden vuoksi, voisi maksuhäiriömerkinnän poistaminen luottotietorekisteristä olla nopeampaa.

Voidaan kuitenkin pohtia vielä, saako luotonantaja nähdä luotonhakijan positiivisen luottotietorekisterin tiedot automaattisesti, kun luottoa haetaan vai tuleeko luotonantajan saada suostumus luotonhakijalta tietojen katsomiseen. Jos automaattista lupaa ei ole ja luotonhakija ei anna lupaa katsoa positiivisen luottotietorekisterinsä tietoja, voiko luotonantaja olettaa, että hakijalla ei ole tiedot kunnossa? Voidaanko luotto evätä, jos lupaa ei saada? Tuleeko luottojen myöntäminen vähenemään, jopa liiaksi, jos luotonhakija ei anna lupaa katsoa rekistereitään?

Kannatan siis edustaja Elovaaran ehdotusta kansallisesta rekisteristä, jossa hoituisi kaikki velallisen velka-asiat. Aiotaanko velallisen velkojen maksua kuitenkaan helpottaa mitenkään? Velan maksun helpottamiseen ei hallitusohjelmassa ollut minkäänlaista tavoitetta. Lisäksi kansalaisten luottotiedot olisi tarkastettava epämääräisyyksistä ja vastuu merkinnöistä tulisi antaa taholle, joka pystyy niitä hallitsemaan ja joka voi tehdä niihin muutoksia. Luottotietojen läpikäynti voisi myös auttaa positiivisen luottorekisterin perustamisessa, kun kansalaisten tiedot olisivat kunnossa ja selkeät. Voisiko luottotietojen läpikäynti onnistua samalla, kun

ihmisille myönnettyjen luottojen tietoja kerätään positiiviseen luottotietorekisteriin? Entä pystyisikö kaikkien rekisterien ylläpito- ja päivitysvastuun siirtää yhdelle taholle, jotta rekisterien käyttö olisi sujuvampaa? Kuitenkin rekistereitä on jo kolme; tulo-, positiivinen luottotieto- ja luottotietohäiriörekisteri. Miten voidaan varmistua näiden kolmen rekisterin saumattomasta tiedonannosta?

Jatkoa ajatellen opinnäytetyötä voisi jatkaa tutkimuksella positiivisen luottotietorekisterin perustamisesta ja vaikutuksista. Lisäksi maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikaa pyritään lyhentämään nykyisen hallituskauden aikana, joten maksuhäiriömerkintöjen määriä voisi tutkia ja vertailla, onko maksuhäiriömerkintöjä vähemmän, suunnilleen saman verran vai ovatko maksuhäiriömerkintöjen määrät jopa kasvaneet. Jos tietoa saadaan luotonannosta, tutkia voisi, onko luotonanto helpottunut uuden luottorekisterin myötä, antavatko eri rekisterit saumattomasti luotonantajalle tietoa luotonhakijasta ja millaisia sanktioita luotonantajat ovat saaneet laiminlyödessään tarkistusvelvollisuutensa.

Haluan vielä kiittää haastatteluuni vastanneita haastateltavia. Vastauksenne olivat hyviä, monipuolisia ja kuitenkin täysin aiheeseeni liittyviä.

Lähteet

Painetut

Aarnio, A. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino.

Etelälahti, P. ym. 2008. Valtionhallinnon perusteet. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Honkanen, J. Pirinen, J. 2018. Jokaisen oikeustieto. Sanoma Pro Oy.

Koulu, R. Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki: Yliopistopaino.

Koulu, R. Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyys - Yritys velkojana ja velallisena. Edita Prima.

Koulu, R. Lindfors, H. 2016. Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsinki: Unigrafia Oy.

Niemi, M. 2014. Luotto-oikeus - luottotyypit, perintäprosessit ja takaisinsaanti. Viro: Print Best.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue - Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sähköiset

527/2007. Luottotietolaki. Viitattu 26.8.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070527>

1050/2018. Tietosuoja laki. Viitattu 26.8.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>

Aalto, H. 2018. Satakunnan Kansa. Viitattu 7.6.2019. <https://www.satakunnankansa.fi/mielipide/reilulta-kuulostava-lakialoite-maksuhairiomerkitöjen-poistamisesta-auttaisi-vain-harvoja-luottotietonsa-menettaneilla-ei-juuri-ole-maksuhaluja-201035665>

Bisnode. 2019. Yksityishenkilöiden luottotietomerkinntät. Viitattu 27.5.2019. <https://finland.bisnode.fi/tilastot-ja-tutkimukset/tilastot/yksityishenkilöiden-ajantasaiset-luottotietomerkinntat/tilastot/>

Eduskunta. 2018. Lakialoite LA 28/2018 vp. Viitattu 28.5.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_28+2018.aspx

Eduskunta. 2018. Pöytäkirjan asiakohta PTK 75/2018 vp. Viitattu 2.6.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_75+2018+10.aspx

Eduskunta. 2019. Eduskuntavaalit 2019. Viitattu 1.6.2019. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/eduskuntavaalit-tietopaketti/Sivut/Eduskuntavaalit-2019.aspx>

Eduskunta. 2019. Lakialoite LA 28/2018 vp. Viitattu 28.5.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/LA_28+2018.aspx

Eduskunta. Eduskunta säättää lait - lainvalmistelun vaiheet. Viitattu 20.7.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/lainvalmistelu_vaiheet/Sivut/default.aspx

Eduskunta. Kansanedustajan työ ja tehtävät. Viitattu 20.7.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/kansanedustajien_tyo_ja_tehtavat/Sivut/default.aspx

Eduskunta. Lainsäädäntö. Viitattu 30.8.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/kotimaiset-oikeuslahteet/Sivut/Lainsaadanto.aspx

Elovaara, T. 2018. Tiina Elovaara: Kansallisesta rekisteristä apua maksuhäiriöisille. Viitattu 23.6.2019. <https://www.sininentulevaisuus.fi/tiina-elovaara-kansallisesta-rekisterista-apua-maksuhairioisille/>

Finlex. Aloite. Viitattu 8.8.2019. <http://lainvalmistelu.finlex.fi/aloite/#esittely>

Gråsten, H. 2018. Kansanedustajien lakialoite: Maksuhäiriömerkinnät pois heti, kun velat on maksettu - ”Nyt tilanne on kestävä”. Viitattu 23.6.2019. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201806192201025025>

Hägelin, H. 2018. Positiivinen luottotietorekisteri etenee vihdoin - oikeusministeri haluaa keinoja estää ylivelkaantumista. Viitattu 26.8.2019. <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000005815160.html>

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? - Opas oikeustieteen metodologiaan. Viitattu 30.8.2019. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Jäske, U. 2018. Vasemmistoliiton Jari Myllykoski: Maksuhäiriömerkinnän poisto auttaisi tuhansia velkansa maksaneita ja antaisi uuden alun. Viitattu 27.5.2019.

<https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/4124370/Vasemmistoliiton+Jari+Myllykoski+Maksuhairiomerkinna+poisto+auttaisi+tuhansia+velkansa+maksaneita+ja+antaisi+uuden+alun>

Kansalaisaloite.fi. Aloitteen vaiheet. Viitattu 8.8.2019. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/ohjeet/aloitteen-vaiheet>

Kansan Uutiset. 2018. Aloite velkansa maksaneiden puolesta: Maksuhäiriömerkintä poistettava kuukaudessa. Viitattu 8.6.2019. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3915967-aloite-velkansa-maksaneiden-puolesta-maksuhairiomerkinna-poistettava-kuukaudessa>

Kontkanen, E. Lång, J. 2018. Selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä. Viitattu 20.8.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161002/OMSO_26_2018_Positiivinen_luottotietojarjestelma.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuluttajaliitto. Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset. Viitattu 24.5.2019. <https://www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/oman-talouden-hallinta/velkaantuminen-ja-maksuhairiot/maksuhairiomerkinna-vaikutukset/>

Kuluttajaliitto. Maksuhäiriömerkintä. Viitattu 24.5.2019. <https://www.kuluttajaliitto.fi/tietopankki/oman-talouden-hallinta/velkaantuminen-ja-maksuhairiot/maksuhairiot/>

Lithenius, L. 2016. Vastikerästejä - mitkä ovat vaihtoehtomme? Viitattu 12.8.2019. <https://www.kiinteistoliitto.fi/blogit/lakipahkina/vastikerasteja-mitkaovatvaihtoehtomme/>

Oikeus.fi. 2019. Talous- ja velkaneuvonta. Viitattu 12.8.2019. https://oikeus.fi/oikeus-apu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta.html

Oikeusministeriö. 2018. Lausunto (lakialoite LA 28/2018 vp laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n ja 11 luvun 1 §:n muuttamisesta). Viitattu 2.6.2019. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2018-AK-229934.pdf>

Oikeusministeriö. Ministeri Häkkänen: Positiivinen luottotietorekisteri tukisi vastuullisempaa luottotoimintaa. Viitattu 9.8.2019. https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ministeri-hakkanen-positiivinen-luottotietorekisteri-tukisi-vastuullisempaa-luottotoimintaa

Perintäritari J & J. 2018. Nyt etenee! Velkaantuminen kuriin selkeämmillä säädöksillä ja modernimmilla työkaluilla. Viitattu 23.6.2019. <https://perintaritari.com/nyt-etenee-velkaantuminen-kuriin-selkeammilla-saadoksilla-ja-modernimmilla-tyokaluilla/>

Saarenpää, A. 2013. Näkökohtia luottotietojen kokoamisen ja käytön sääntelystä. Viitattu 20.8.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76467/omso_22_2013_luottotietojen_kokoaminen_ja_kaytto_50_s.pdf

Savolainen, J. 2017. Oikeusasiamies: Oikeusministeriön puutteellinen tietojärjestelmä on joutanut virheellisiin maksuhäiriömerkintöihin. Viitattu 19.8.2019. [https://www.edilex.fi/uutiset/53289?allWords=oikeusasiamies&offset=1&perpage=20&sort=relevance&ty-pelds\[\]=127%3Afi&years\[\]=2017&searchSrc=2&advancedSearchKey=675798](https://www.edilex.fi/uutiset/53289?allWords=oikeusasiamies&offset=1&perpage=20&sort=relevance&ty-pelds[]=127%3Afi&years[]=2017&searchSrc=2&advancedSearchKey=675798)

Sinelampi, R. 2017. Maksuhäiriö hankaloittaa arkea. Viitattu 24.5.2019. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/maksuhairio-hankaloittaa-arkea.html>

STT info. 2018. Intrum. Viitattu 7.6.2019. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/intrum-oy-to-imitusjohtaja-tommi-sova-jokainen-virheellinen-luottoaatos-on-turha-ongelma-olisi-ratkaistavissa-positiivisen-maksutiedon-lisaamisella-luottorekisteriin-jo-nykyisen-lainsaadannon-puitteissa?publisherId=3328&releaseld=68948060>

Suomen Asiakastieto Media. 2018. Maksuhäiriöinen henkilö voi jo nyt nopeuttaa merkintöjen poistumista. Viitattu 7.6.2019. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/maksuhairioinen-henkilo-voi-jo-nyt-nopeuttaa-merkintojen-poistumista.html>

Suomen vuokranantajat. 2019. Luottotiedot. Viitattu 12.8.2019. <https://vuokranantajat.fi/vuokraus/vuokrasuhteen-alku/luottotiedot/>

Suomen vuokranantajat. 2019. Ulosotto. Viitattu 12.8.2019. <https://vuokranantajat.fi/vuokraus/riidat-ja-oikeudenkaynnit/ulosotto/>

Taipale, T. 2018. OP media. Viitattu 7.6.2019. <https://op.media/talous/raha-ja-arki/%22maksuhairiomerkintoja-saaneet-ovat-vain-jaavuoren-huippu%22-7d523e57bc884eb68a18e5e9e9394394>

Takuusäätiö. Luottohäiriömerkintä velkajärjestelystä. Viitattu 24.5.2019. <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta/merkinnat-ja-niiden-voimassaolo-aika/luottohairiomerkinta>

Takuusäätiö. Luottotietojen tarkistaminen. Viitattu 27.5.2019. <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta/luottotietojen-tarkistaminen>

Takuusäätiö. Sosiaalinen luotto. Viitattu 19.7.2019. <https://www.takuusaatio.fi/hae-apua/talous-ja-velkaongelmat/sosiaalinen-luotto>

Takuusäätiö. Tietoa meistä. Viitattu 12.8.2019. <https://www.takuusaatio.fi/takuusaatio/tieto-meista>

Talouselämä. 2018. Suuresta osasta maksuhäiriömerkintöjä pääsisi eroon maksamalla velat - yleensä merkintöjä säilytetään 2-4 vuotta. Viitattu 7.6.2019. <https://www.talouselama.fi/uutiset/suuresta-osasta-maksuhairiomerkin-toja-paasisi-eroon-maksamalla-velat-yleensa-merkintoja-sailytetaan-24-vuotta/6d4987bd-17d6-339e-990b-357ec8ca299c>

Taloussanommat. 2018. Lakialoite poistaisi maksuhäiriömerkinnät velat maksaneilta - yli sata kansanedustajaa allekirjoitti. Viitattu 8.6.2019. <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000005725689.html>

Talous- ja velkaneuvonta. 2018. Maksuhäiriömerkintä. Viitattu 24.5.2019. https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylielkaantuminen/maksuhairiomer-kinta.html

Talous Suomi. 2015. Luottotietojen menetys eli maksuhäiriömerkintä. Viitattu 24.5.2019. <https://www.taloussuomi.fi/lainat-ja-vipit/luottotietojen-menetys-eli-maksuh%C3%A4iri%C3%B6merkint%C3%A4>

Tiainen, P. 2019. Kuinka tarkastaa omat luottotiedot ilmaiseksi. Viitattu 27.5.2019. <https://www.talouteni.fi/blogi/2019/02/kuinka-tarkastaa-omat-luottotiedot-ilmaiseksi>

Tietosuojavaltutettu. 2017. Positiivisen luottotietorekisterin haasteista. Viitattu 22.8.2019. https://tietosuoja.fi/artikkeli/-/asset_publisher/positiivisen-luottotietorekisterin-haasteista

Tietosuojavaltutetun toimisto. 2018. Tietosuojavaltutetun lausunto. Viitattu 22.8.2019. <https://tietosuoja.fi/documents/6927448/9371975/Lausunto+positiivisia+luottotietoja+koskevan+j%C3%A4rjestelm%C3%A4n+edellytyksi%C3%A4+k%C3%A4sittely%C3%A4%C3%A4n+selvitykseen+20.12.2018/95bbc371-a6a8-57f0-6628-73ab7d9ce67b/Lausunto+positiivisia+luottotietoja+koskevan+j%C3%A4rjestelm%C3%A4n+edellytyksi%C3%A4+k%C3%A4sittely%C3%A4%C3%A4n+selvitykseen+20.12.2018.pdf?version=1.0>

Valtioneuvosto. Hallitusohjelma - Turvallinen oikeusvaltio Suomi. Viitattu 9.8.2019. <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma/turvallinen-oikeusvaltio-suomi>

Velkavanki. 2019. Vihdoinkin hyviä uutisia luottotiedottomille? Viitattu 23.6.2019. <https://www.velkavanki.fi/2019/01/vihdoinkin-hyvia- uutisia-luottotiedottomille/>

Kuviot

Kuvio 1: Yksityishenkilöt, jotka ovat saaneet ensimmäisen luottotietomerkinnän.	16
Kuvio 2: Kaikki yksityishenkilöt, joilla on rekisteriin merkitty luottotietomerkintä.	16
Kuvio 3: Uudet luottotietomerkinnät.....	17
Kuvio 4: Tieto saatavan maksamisesta henkilön luottotiedoissa	32